

Özgün adı
Ghetto

KENDİ KENDİMLE BİR SÖYLEŞİ

Joshua Sobol

Herkes sorup duruyor bana: "Bu oyunu neden yazdınız?" Onlara akla gelebilecek hemen her yanıtı veriyorum. Şimdi, seninle baş başayız ve ben soruyorum sana: Gerçekten bu oyunu neden yazdın?

Şöyle, Wilna Gettosu'nda bir tiyatro olduğunu bulup ortaya çıkardığım an, 'artık başka bir özgün seçim' kalmamıştı bana, bu oyunu yazmak zorundaydım.

Ne demek 'başka bir seçenek' kalmamıştı? Ben onu sadece bir rastlantı olarak keşfettim; şimdi de kendi oyunun için beni mi sorumlu tutmak istiyorsun?

Rastlantı olabilir, ne var ki ben buna da bütünüyle inanmıyorum. Sen Getto'daki bu tiyatro üzerine yazılanları okuduktan sonra, bu düşünce bir hayalet gibi izledi beni. Durmadan karşıma çıktı, küllerinin altından görünerek ölümün büyüündeki gerçekliğin görüntüsüne dönüştü; öbür tasarımlarımın tümünü geriye itti ve bütün varlığımı ele geçirdi. Senin gibi davranıp onun kışkırtıcı çağrısını duymazlıktan gelmeye çalıştıkça, hayalet kulağıma bir korkak olduğumu, bir tiyatro oyunu yazma konusundaki bu meydan okuyuşa yanıt vermeden ve savaşı kabul etmekten korktuğumu fısıldıyordu. Sözün özü: Hayalet benliğimi aldı ve kendi korkumdan artık korkmayacaksam kendisinin yeni benliğim olabileceğini gösterdi bana.

Habire korkundan söz ediyorsun; şunu söylemeliyim ki Bay Sobol, seni uzun zamandır tanıdığımı sanıyorum, ancak burada ileri sürdüğün gibi korku duygularıyla dolu olduğun hiç aklıma gelmemişti.

ISBN 975-510-534-4

© Bu çevirinin yayın hakları Can Yayınları'ndadır. (1993)

Sevgili çok bilmişim benim, gerçekten böyle düşünüyorsan, hakkımda öğreneceğin çok şey var demektir. Doğruyu, ben bu korkuları içimde taşıyorum, felce uğratabilirler beni. Yalnız kendi tiyatro oyunlarımda, onların yıkıcı gücüyle bir çeşit *modus vivendi* (geçici anlaşma) yapmak için, ilişkiyi yüzeysel tutmaya cesaret edebiliyorum. Onları, başka insanlar için sahneye yansıtma çabası veriyorum, böylelikle, tiyatro salonunun karanlığındaki yerime sığınıp onları güvenli bir uzaklıktan seyredabiliyorum.

Yine mi beni yanıltmaya çalışıyorsun? Neyi kastediyorsun 'güvenli' derken? Karanlıktan ne kadar korktuğunu biliyorsun, her yanın seyirci denen bu bin gözlü canavarla çevriliyken. Yüreğin yerinden fırlayacakmış gibi atar, soğuk terler dökersin...

Kıstırdın beni, ne söyleyebilirim ki? İlk gösterinin başlamasına az kala gerçekten dehşete kapılıyorum. Korkunç bir an: Seyirci benim korkumda kendi korkusunu yeniden bulacak mı? Öteki insanlar bu korku duygusunu kabul edecekler mi, red mi edecekler yoksa? Bütün bu güçlükleri niçin görüyorum. Neden katlanıyorum buna?

Tamam, şimdi de masum genç kız rolüne soyunma. Almak ve vermek gibi basit bir ekonomik takas var. Bilirsin bunu.

Ayrıntı verebilir misin biraz?

Tek şartla: Bana bir daha, "Çok bilmiş," deme.

Söz veriyorum.

Şöyle, Bay Sobol, korkularını gizli tuttuğun sürece onları; seni bütün insanlardan uzaklaştırır ve soyutlar. Öteki insanlarla; söz gelimi seyirciler, bu korkuları kabul ederlerse, sen de onların aracılığıyla yeniden taşınmış olursun, çünkü o insanlar senin duygularını bu yolla kendilerinin bir parçası olarak ortaya koyarlar.

Harikâsın!

Yağcılığa gerek yok, şimdi senin oyunun GETTO'ya dönelim. Kendi açımdan, bu özel temayla ilişkili korkunun nasıl bir şey olduğunu tanımlayabilir misin?

Deneyeyim. Ben bir oyun yazarıyım, bu benim güvencesi olmayan mesleğim. Yaşım kırk beş, benim için pek de huzurlu olmayan bir yaş dönemi. Tanrıtanımaz bir Yahudiyim, bu da her zaman kimlik sayılabilir. İsrail'de doğdum ve orada yaşıyorum. Korkunç güçlüklerle dolu tehlikeli bir ülke; öyle bir ülke ki, yaşamını sürdürebilmek için yalnız umarsızca savaşıyor, aynı zamanda kendi ruhunu ararken de zora düşüyor. Ulus, iki kampa bölünmüş. Bir yanda ulusal bencilliği her şeyin üstünde tutanlar var; öte yanda benim de içinde yer aldığım bir azınlık var ki bunlar açık bir kaba kuvvet politikası güdüldüğünde yalnız yıkıma uğramakla kalmayıp tam tersine en amansız düşmanlarımızın korkunç bir karikatürü olacağımızdan ve böylelikle varlığımızı ve ruhumuzu yitireceğimize kaygı duymaktadırlar. Korkularım bunlar işte.

Hepsi iyi ve güzel de, neden böyle üstü kapalı konuşuyorsun? Neden çekiniyorsun? Neden cesur ve açık konuşmuyorsun? Kimin 'korkunç karikatürü?' Sen, bir yazar olarak, sözcüklerden korkuyor musun?

Sevgili dostum, cesur ve açık sözler, gerçeği her zaman yansıtmazlar. Bunlar, senin aklında tuttuğun tarihsel benzeşimlerse, hatırlatmama izin ver, böyle sözler çoğu zaman olayın kabaca basite indirgenmesine ve demagojiye yol açar.

Öyleyse sana Martin Buber'in daha 1939 yılının kasım ayında yazmış olduklarını hatırlatmalıyım. Martin Buber, düşüncelerini ve kaygılarını açık ve kesin sözcüklerle dile getirmekten korkmamıştı. Umarım ki, onu da kabaca basite indirmek ve demagoji yapmakla suçlamazsın.

Önce bana, onun ne yazdığını söyle.

Söyleyeyim, o zaman Siyonistlere — yanlış anlama olmasın diye belirteyim, aşırı sağcı muhalifleri kastediyorum — saldırmıştı; bunların o tarihte öne sürdüklerinden alıntı yapıyorum: 'Günümüzde Almanya'da hüküm süren aşırı ve mutlak ulusal bencillik, bir ulusun öncelikle bunalım dönemlerinde başvurabileceği en doğru ve en anlaşılır politikadır. Bu bencillik, biz Yahudilere yöneldiği takdirde kötüdür, çünkü bizim

ana ölçütümüz, kendi ulusal bencilliğimizi ölmutdür.' Buber der ki: 'Asimilasyonun bütün deşset verici sonuçları arasında, Yahudi ideolojisinin böylesine aşğılandırğı başka bir dünyaya görişü yoktur, söz konusu dünyaya görüştünde bu husus, siyonizmin mantıksal bir sonucu olarak ileri sürülmüştür.' Alıntı bu kadar. Ne diyorsun buna?

Bu sözler benim dünyaya geldiğim yıl söylenmiş. Onlarda benim şimdiki korkularım diye getiriliyor. İlgici çekici değil mi?

Öyle mi? Öyleyse devamını dinle. Buber diyor ki: 'Binlerce yıldan beri, hem insanlar hem de uluslar arasında adalet ilkesinin hüküm sürmesi gerektiğini ileri sürdük... Bugün aramızda bazı kişiler, bu savı, zayıf olduğumuz için ortaya konduğunu ileri sürüyorlar; ancak biz şimdiki güçlenmeli ve dünyada varlığımızı sürdürülebilmek için şeytanca işler yapmalıyız.' Buber der ki: 'Eğer bu ideolojiyi kabul edersek, kendi ölümlerimizi kendi elimizle imzalamış oluruz. İsraili, yanlış eylemlerle kurtarılamaz. Bunun farkına varmayan kişi, İsrail'de tıpkı Hitler gibi davranmış olacaktır, çünkü o, Hitler'in tanrılarına İbrani ce bir ad verdikten sonra ona tapınmak isteyecektir. Bu dizince Tanrıyı yıkana kadar, o kişiyle savaşmak zorundayız.'

Bravo Martin Buber! Bunlar deşset verici sözler... Onun kaygıları, gerçekten benim de kaygılarımdır.

Gerçekten öyle mi? Öyleyse bir soru soruyum sana: Onun sözünü ettiği savaşta sen nasıl yürüteceksin? Wilna'daki Getto üzereine yazıldığı oyunla mı? Hem Getto öyküsünün, İsrail'in bugünkü durumuyla ne ilgisi var? Toplumcu bir bundist'in kavgası ve Getto şefiyle İsrail'in bugünkü küçük dışarıcı durumu arasında nasıl bir bağlantı olabilir? Yapıtın iş, düpedüz bir komünist ismar etmek değil mi?

Biz İsraililer için, benim sevgili, eski egom, Getto halkının ancak yüzde birini oluşturan silâhlı direnişin kahramanlarıyla özdeşleşmek çok kolaydır, çünkü biz de hayatta kalmak için savaş vermekteyiz. Öte yandan, kendimizi Getto Yahudilerinin olağanüstü manevi savaşlarıyla özdeşleştirmeye, o

savaşımı benimsemeye, hiç başlamamış olmaktan korkuyorum; onlar, Nazilerin kendilerine uyguladıkları en acımasız ve insanlıkdışı şartlar altında, kültürel benliklerini ve manevi değerlerini korumak için yürüttükleri bu savaşla, kendi ahlaksal niteliklerini de korumaya çalışıyorlardı. Gaz odaları ve milyonlarca insanın kitle halinde yok edilmesini biliyoruz, ama Nazilerin ruhlarımızı nasıl yaraladıkları sorusunun ardına düştük mü hiç? Ruhlarımızı ne yaptıklarını ve vicdanlarımızı ne korkunç, zararlar verdiklerini kendi kendimize sorduk mu? Kendimizi, vicdanı felce uğrayan, korkunç bir duruma düşen ve 'hayata karşı hayat' diye pazarlığa zorlanınca bağrına taş basarak isteneni yerine getiren Wilna Gettosunun Yahudi Şefi Gens'in yerine koyduk mu? Bu durum, hâlâ korku ve deşset uyandırıyor bizde. Nazilerin ruhlarımızı ve vicdanlarımızı ne yaptıklarını kavrayabilmek için bu deşseti, bu korkuyu kabul etmeli, benimsemeliyiz, insanlara buluşturmak istedikleri bu belâyla gerçekten savaşmak istiyorsak. Milyonlarca insanın ölümü uzun süre saklı kalamaz, ne var ki ruha uygulanan zorbalığın etkisi yıllar, on yıllar sürer. Belki de hız, bu etkileri tanıyabilecek olgunluğa henüz eriştik.

Son bir soru somnana daha izin ver: İsraili bir oyun yazan olarak, oyunun Alman seyirciler önünde sahnelenmesinden neler hissediyorsun?

Teşekkürler, mükemmel bir soru bu. Daha önce birçok İsraili gazeteci de bu soruyu sordu bana. Oyunumun Alman seyirciler önünde sahnelenmesiyle en derin korkularım sınırdığım söylemem gerekiyor. Oyunumda yer alan Yahudileri, kendimden daha üstün insanlar olarak canlandırmadığım farkındaydım. Srulik'in yerinde olsaydım, cehennemini andıran şartlar altında bir tiyatro kurma dürtüsüne karşı koyabilirdim miydim? Krak'un yerinde olsaydım, mezarlıkta kurulan bu tiyatroyu lanetlemekten kendimi alkoyabilir miydim? Ama, Tanrı esirgesin, Gens'in yerinde olsaydım, 'hayata karşı hayat' üzerine pazarlıktan uzak durabilir miydim? İnançlı

biri olsaydım, Weisskopf dahil, bu insanlara adaletli davranabilmek için Tanrıya dualar ederdim.

Ama Alman seyirciler, Bay Sobol...

Tamam, sorunun özüne geliyorum. Ben orada, karanlık-
taki bu Alman seyircilerinin arasında oturacak ve bütün gü-
cümle şunu anlamaya, algılamaya çalışacağım: Acaba Alman
seyircisi, varoluşumuzun özünü oluşturan, insanın bedensel
ve ruhsal bakımdan hayatta kalmasıyla ilgili olan sorunlarla
derinde ilgilenmeye hazır mıdır? Aynı seyirci, bu sorunların
iç içe geçmiş ve her bakımdan birbiriyle ilimiklenmiş görüntü-
lerini yansıtan cehenneme girmeye hazır mıdır? Getto'da ya-
şayan Yahudilerin yazgısında olduğu gibi ve ne acıdır ki belli
bir ölçüde bizlerin bugüne kadar İsrail'de yaşadığı yazgıya
görüldüğü gibi, sürekli olarak saldırılara maruz kalırken, aş-
ğılanırken, horlanırken ve habire tehdit edilirken insan on-
runu ve ahlak değerlerini koruyabilmek için sürekli savaşın
vermesinin ne demek olduğunu anlamaya hazır mıdır? Al-
man seyircisinin benim korkularımı paylaşıp paylaşmadığını
hissetmeye ve algılamaya çalışacağım. Benim korkularım, on-
ların da korkuları olabilecek mi, seyirciler benim korkularını-
la özdeşleşecek ve bütünleşecekler mi? Korkum, ortak ko-
kumuz olabilir mi? Ben, psikoterapik oyunlarla kolayca tedav-
vi edilen, yok edilebilen suçluluk duygusuna inanmıyorum.
Bir hesaplaşma olacağına da inanmıyorum, çünkü ulusların
kattedilmesi, ruhlara zarar verilmesi ve öldürmeleri için ha-
saplaşma söz konusu olamaz. Ne var ki, korkulması gereken
şey karşısında duyulacak korkuya inanıyorum. Soykırımdan
sonra yaşamını sürdüren kuşağımızda korkulacak bir şey
var: Salgın hastalığın yeniden ortaya çıkması, bunun ilk belli-
tisi de, söz konusu salgının eskiden de var olduğu gerçeğinin
yadsınmasıdır.

Bu yüzden, Almanlarla Yahudiler arasında günümüze
ve geleceğe ilişkin ortak sorumlulukları üzerine bir diyalog
başlatmaları, ivedi ve kaçınılmaz görünmektedir. Bizler, Gel-
to'daki insanların insanlıklarını korumak uğruna verdikleri

benzersiz manevi savaşımı bilincimizde canlı tutarsak ve be-
nimsersek, kendi geleceğimizi de kurtarabiliriz.

KİŞİLER

SRULIK Kuklaci, şarkıcı,
(ANLATICI'yi da oynar) 30 yaşlarında.

KITTEL SS subayı, saksofoncu,
(Dr. PAUL'yi de oynar) 26 yaşında.

GENS Getto Şefi.

WEISSKOPF Dikimevi Müdürü,
40 yaşlarında.

CHAJA Şarkıcı kadın,
20 yaşlarında.

KRUK Kitaplık Müdürü,
40 yaşlarında.

OYUNCU TOPLULUĞU

CHASSID El falacı, 30 yaşlarında.

Dr. WEINER Genç bir doktor.

Dr. GOTTLIEB Yaşlı bir doktor.

YARGIÇ 40 yaşlarında.

HAHAM 50 yaşlarında.

LEIBELE Genç bir gangster.

JANKEL Genç bir gangster.

GEIWISCH Genç bir gangster.

ELIA Genç bir gangster.

DESSLER Getto Polis Şefi.

KADIN 35 yaşlarında.

MUSCHKAT 30 yaşlarında.

Üç Yahudi FAHIŞE, Yahudi POLİS MEMURLARI, GES-

TAPO MEMURLARI, Küçük bir CAZ TOPLULUĞU

Oyun, 1941-1943 yıllarında, Wilna Gettosu'nda geçer.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SAHNE

(*Tel Aviv'de bir apartman dairesi. 1984. Çok düzenli, temiz, kentsoylu. Bir koltukta, tek koltu yaşı bir adam oturur. Sırtında bir bormoz. Görünmeyen bir röportajıyla konuşur gibi salondakilere doğru konuşur. ANLATICI'dır, daha sonra da iki koltu olan SRULIK rolünü oynar.*)

ANLATICI: Son temsil mi? Hayır, hatırlayamıyorum... son temsil hakkında birşeyler öğrenmek mi istiyorsunuz? Bir dakika. Kittel'in Gens'i öldürmesinden bir önceki akşamı. Gens, Getto'nun şefiydi. Evet, evet. Tastamam. Getto'nun tasfiye edilmesinden on gün önce. Son temsil o zamandı. Her yer doluydu. Bu kesin. Ağzına kadar dolmuştu salon. Her oyunda olduğu gibi. Evet. Seyirci, Getto'nun son günlerine kadar gelmek-te kusur etmedi. Ertesi sabah trenlere bindirilip nakle-dilecek insanlar, temsil akşamı en iyi giysilerini giyip tiyatromuza geldiler. Evet, evet. Şimdi tekrar hatırladım. Son temsil. Ertesi sabah, Gestapo gelip Gens'i aldığı vakit, ben onun Yahudi Danışma Kurulu binasındaki bürosunda oturuyordum. Efendim? Bir oyun okuyordum. Bu, sanat yönetmeni olarak görevimdi. Getto'daki yaşantıyla ilgili bir oyun için yarışma düzenlemiştik. Ha? Tabii, tabii. Pek çok oyun almıştık. Herkes kaleme sarılmıştı: Katrielka Broide, Leibelev Rosenthal, Hirschke Glick, Israel Diamantman. Hepsi bizim için yazmıştı. Harika oyunlar. Efendim? Hayır, artık hiçbirini yok, hepsi elyazıydı. Hiçbiri yok artık... yalnız burada. (*Kafasını işaret eder.*) Aynı ayrı sahneleri

2. SAHNE

hâlâ hatırlayabiliyorum. Çeşitli oyunlardan sahneler. Tiyatromuz, birincilik ödülünü alan oyunu sahneleyecekti, ama buna vakti kalmadı. Çünkü on gün sonra Getto tasfiye edildi. Bir dakika... Kitaplığında Hicivli Kabarenin birkaç şarkısı var... Küçük sahnemizin adydı bu: 'Fıçıda Av'. Anladınız mı? Bir sözcük oyunu. Diyojen, diyagdenes. Böylece, 'Fıçıdaki Diyojen', 'Fıçıda Av' olmuştu. Diyojen adaleti arıyordu, ya bizde? Adalet var mıydı bizde? Yalnızca av vardı, fıçıda insan avı. Kitaplığa bir bakayım, orada birkaç parça metin kalmıştır belki.

(Güçlülükle ayağa kalktığı görülür. Ansızın öne doğru sıçrar, duvarın içine dalar. Odanın bütün duvarları yıkılır. Ayakta hiçbir şey kalmaz. Sahne bomboştur. Sadece karanlık elbiselerden oluşan büyük bir yığın görülür. Sahnenin bir köşesinde, daha sonra kitaplık duvar olarak kullanılacak bir pano bulunur. Arka planda bir duvarın, üzerinde gri renkli bir bez asılıdır. Onun altındaysa Kutsal Sandık durur: tiyatro oyuncularının araç gereği sandığı. Sandığın yüksekliği üç metredir. Üzerine ancak bir merdivenle çıkılabilir. Sahnenin arkasında büyük bir demir kapı vardır.)

(Arahtar kırılan, zincir şakırtılan, sürgü geçirilen duyulur. Kapı büyük bir gıcırıyla sonuna kadar açılır. Bir kamyon geri geri içeri girer, fren yapar, motor stop eder. Dışarıdan fırtına ve rüzgârın sesi gelir. Kapıda bir adamın gölgesi belirir. Alınan sırbayı üniforması giymiştir. Uzun bir sırbay palosu, bir tabanca ve oldukça uzun, dar ve sıyah bir bıyık taşımaktadır. Cep feneni tuttu yakar.)

KITTEL: Her şey karmakarışık!

(KITTEL'in ardından WEISSKOPF içeri girer. Üstü başı penşan, kir ve pislik içindedir. KITTEL cep feneni nin ışığını elektrik sigortası kutusuna tutar.)

(Bağır) Işık!

(WEISSKOPF söyleneni yapar. Sahneyi hafifçe aydınlatan ışıklar yanar.)

Daha çok ışık!

(WEISSKOPF söyleneni yapar. Paçavralar içinde öteki kadın ve erkekler ortaya çıkar.)

SRULLIK: Ben de oradaydım. Giysileri biz yüklemiştik.

(SRULLIK topluluğa yönelir.)

KITTEL: Ayrımlı Kurular ile yaşları. Erkek elbiseleri ayrı, kadınları ayrı, çocukları ayrı. Hepsi ayrı ayrı! Haydi! İş başına!

(İnsanlar iki kümeye ayrılır. Bir kısmı çamaşırları ayıklarken, ötekiler elbise yığınına katılmak üzere kamyonlardan habire yeni parçaları getirirler. Sahnede bu insanların telaşla ortaya buraya koşuşuna görülür. KITTEL sahnenin ortasındadır, bu koşuşumayı ilgisiz bir tavrla izlemektedir. Bir köşeden –belki sahne girişinden– CHAJA gelir. Yırtık pırık bir battaniyeye sarınmıştır. Sağları karmakarışiktır. Yalnızcaktır. Ayakları kirden, pistikten batmış durumdadır. Soguktan titemektedir.

Hayda! Bu da ne? (Tabancasının namlusıyla kamunu işaret eder.)

Gebe misin? Yahudilerin gebe kalması yasak, haberin yok mu bundan? Başına neler geleceğini biliyor musun? (Kısa bir ara.) Dilini mi yuttun! Gel buraya! (CHAJA onun yanına gider. KITTEL onun kamunu yoklar.)

Neyin varsa boşalt haydi. (CHAJA kamundan bir kese-kâğıdı çıkarır.)

Ver bakayım! (CHAJA söyleneni yapar. KITTEL kese-kâğıdını başsağı çevirir. Fasulyeler dökülür, sahnenin her yanına dağılır. KITTEL kesekâğıdının üzerindeki etiketi okur.)

KITTEL: 'Bir kilo fasulye'. Karaborsadan mı yoksa? Kimden satın aldın? Adı ne!

(CHAJA susar.) O halde satın almadın? (CHAJA başını sallar.) Çaldın öyleyse. Dön arkam! Yürü duvara doğru!

(KITTEL tabancasının emniyetini açar. Çamaşlıklarını elbise yiğnuna taşıyan SRULİK, ona doğru koşar. SRULİK bir zamanlar Meidim Kukla Tiyatrosunda kukla oynatmıştır. Elinde Djigan'a -en ünlü İsrail komiği- benzeyen bir kukla tutmaktadır. Kukla kendini kaybetmiş, bağışlanmaktadır. SRULİK onu susturmaya çalışır.)

KUKLA: Yeter! Dur! Arrêtez! Stoi! Aman Tanrım! Bir dakika, lütfen!

SRULİK: (Kuklaya) Hey budala! Küstahlığın canımdan edecek beni.

KUKLA: Sende utanma yok mu be adam! Senin sefil hayatından korkulacak zaman mı şimdi?

SRULİK: Sefil ya da değil, bir tek canım var benim.

KUKLA: Gerçek bir şövalye olsa kılıcını çeker, canını onunla korurdu.

SRULİK: Hangi şövalye? Hangi silâh? Bir Yahudiyim ben.

KUKLA: Şimdi de bununla övünüyor!

Almana belirli bir uzaklıkta durur. Çamaşlıklarını ayırtırlar izler. KITTEL onu fark eder, cep fenerinin ışığını ona tutar.)

CHAJA: Bir çift ayakkabı almaya izin var mı?

KITTEL: Gel buraya.

(CHAJA ona doğru yürür, belli bir uzaklıkta durur.)

Ne istiyorsun?

CHAJA: Bir çift ayakkabı.

KITTEL: Bu ayakkabıların nereden geldiğini bilseydin, som altundan da olsa el sürmezdim onlara. (Kısa bir arı)

Buyur, istiyorsan bir çift al. (CHAJA bir an durur. Daha sonra elbise yiğnuna doğru gider, yere oturur, ayakkabıları dener. KITTEL cep fenerinin ışığıyla onu aydınlatır. Çalışan kişiler ou sahneyi izlemektedir. CHAJA kendine bir çift çizme tuttur, onları giyer, ayağa kalkar, koşarak uzaklaşır. Çıkıştan az önce KITTEL ardından bağırır.)

KITTEL: Hey! Buraya gel!

(CHAJA onun yanına gider. KITTEL onun sarımadığı battaniyeyi işaret eder.) Çıkar onu!

(Dediğini yapar. Battaniyenin altında sadece yırtık yırtık bir gömlek vardır.) Elbise de istiyor musun?

(CHAJA başını sallar. KITTEL elbise yiğnunu gösterir.)

Al oradan! (CHAJA söyleneni yapar.)

Giy onu! (CHAJA söyleneni yapar.)

Bir manto al! (CHAJA söyleneni yapar.)

Bir de şapka al kendine!

(CHAJA şapkaların bulunduğu yiğna doğru gider. Bir Fransız beresi alır, ama giymez.) Gel buraya. (Ona doğru gidip durur.) Daha yaklaş! (Işığı yüzüne tutar.)

Kaldır başını! Saçını düzelt! Giy şapkamı! Doğrusu, çok tatlısın. Sizler tatlı oldunuz mu, sizden iyisi yok demektir. Dön bakayım! (Kızı inceler. Kamunda bir işkinlik keşfeder.)

SRULIK: Övünen kim? Hayatta kalmak istiyorum. Başka bir şey değil.

KITTEL: Gel buraya! Kimsin sen?

KUKLA: Kesekâğdım kıza o verdi.

KITTEL: Fasulyeleri sen mi verdin kıza?

SRULIK: Bir tek sözüne bile inanmayın onun. İflâh olmaz bir yalancıdır. Sadece kurtulmak istiyor benden.

KUKLA: Hayda! Bakın şuna, şu sefalet yığına! Kalkmış bize yalandan söz ediyor! (KITTEL'e emir verir gibi)

Vur onu! Şu haşarattan kurtar bizi!

KITTEL: Yeti artık!

SRULIK: (KUKLA'ya) Yeti. Anladın mı?

KUKLA: Sana söyledi.

SRULIK: Hayır, sana. (KITTEL'e) Çaresiz kaldım. Hayatımı mahvediyor bu. Her yerde beni izliyor, her şeyde burnunu sokuyor, durmadan başımı derde sokuyor. Yardım edin bana!

KUKLA: Ne dediyse doğru Bay Kittel, ama ters tarafından.

KITTEL: (KUKLA'ya) Kapa çemeni! Yoksa kafanı koparı-

rum. (SRULIK'a) Sen mi verdin fasulyeleri o kadına?

SRULIK: Fasulyelerim olsaydı, armağan mı ederdim onları?

Bu kadın karaborsada ticaret yapacak biri değil. Bir sanatçı, büyük bir sanatçı o.

KUKLA: Yo, yo, sıradan bir sanatçı.

SRULIK: Çok büyük bir sanatçı.

KUKLA: Yalnız sıradan bir sanatçı da olsa, yaşamaya hakkı yok mu onun? Sırlık sırlıklam âşık ona.

SRULIK: Bir şarkıcı bu kadın. Savaştan önce bir yıldızdı. Şimdi ise aylardır işsiz gezen biri. Acından ölecek neredeyse. Düşündüm taşındım ve size baş vuruyorum işte, bir sanatçı olarak şayet siz...

KUKLA: Haydi ordan yağcı Kittel nefret eder yağcılardan!

KITTEL: (Çok memnun, güler) Ha, ha, halı Doğru.

(Birdenbire ciddileşir ve güler.) Herkes buraya! (Hepsi çalışmayı bırakıp oraya gelir.)

Hey, sen, oradaki! Bir terazi getir. Bir dakikalık zaman veriyorum sizlere, kadının çalmış olduğu fasulyeler tek tek toplanacak. (Hepsi kendini yere atar. Sahne-

de sürünerek fasulyeleri ararlar ve KITTEL'in teraziye koyduğu kesekâğıdına daldılar. KITTEL saatinde bakar.) Durun! (Teraziye bakar, bildirir) 940 gram. Al-

mış gram noksan. Evet, evet...

(Bir şarkıdan kısa bir bölüm mırıldanır.)

Cezalardan ceza beğen. Bunu mu istersin, (Elindeki tabancayı gösterir) yoksa bunu mu? (Yanımadaki uzun sandığı işaret eder.)

CHAJA: (Sandığı gösterir) Bunu...

KITTEL: Evet, evet...

(Kısaca güler, sandığın yanına diz çöker, ağır ağır açar ve boşçaya sarılmış bir nesneyi dışarı çıkarır. Paketi özenle açar. Bu bir saksağondur. Ucunu ağzına alarak bir şarkı çalmaya başlar. Bir zamanlar Thule'de bir kral vardı. Birden durur) Tanyor musun bu parçayı?

(CHAJA başını sallar.) Öyleyse söyle bakalım! (KITTEL çalar. CHAJA ağzını açar, ama bir tek söz çıkmaz ağzından. KITTEL çalmayı keser.)

KITTEL: Senin bir şarkıcı olduğunı ileri sürüyor bu Yahudi. Dediyi yalansa, yarın sabah her ikimiz de Ponary Toplama Kampının yolunu tutarsınız. Söyle şarkını şimdi!

(Kadın tekrar ağzını açar, yine tek ses çıkmaz ağzından. Boğazını gösterir.)

CHAJA: Kurudu...

KITTEL: Oh, neden daha önce söylemedin bunu?

(Cebinden yassı bir şişe çıkarır, ona verir. CHAJA bir yudum alır, şişeyi ona geri verir.)

CHAJA: Teşekkürler. Şarkılarımızdan birisini söyleyeceğim.

KITTEL: S'il vous plait, Madame!

(CHAJA Ponary Ninnisi'ni söyler.)

CHAJA: (Şarkı söyler.)

Sus yavrum, susalım,
Mezarlar büyüyor orada.
Yeşil mavi parlayarak,
Onları düşmanlar dikti oraya.
Yollar Ponary'ye gidiyor,
Ama dönüş yok oradan,
Baban kayıplara karıştı gitti
Onunla birlikte mutluluk da.
Sus, yavrum, bir tanem, ağlama,
Ağlamak neye yarar,
Mutsuzluğumuzu istiyor düşman,
Kimse anlayamaz bunu.
Kıyası varsa denizlerin,
Zindanların da sınırı var,
Yalnız bizim acularımıza
Düşmez umut ışığı.
Sus yavrum, sus, yüreklerde,
Fıskırıyor pınarlar.
Hep böyle sessiz durmalıyız,
Kapılar yıkılana kadar.
Sevinme yavrum, gülüşün
Ele verebilir bizi.
Baharı az yaşamalı düşman
Hazan yaprakları gibi.
Bırak sakın aksın pınar,
Böyle sessiz dur, umutlan.
Özgürlükle gelir baban,
Uyu, yavrucuğum, uyu.
Wilia'nın özgürlüğe kavuşması
Ve yeşermesi gibi ağaçların
Yüzünü aydınlatıyor işte
Özgürlüğün ışığı.

KITTEL: İyi söyledin, Yahudi. Pek duygulandım, lânet olsun! (Gözündeki yaşları siler.) Ama 10 gram fasulyeden

daha değerli değildi bu şarkı. Mesleğini uygulayamayacaksan, 50 gram fasulyeyi nasıl geriye ödeyeceksin? Hepiniz sanatçısınız, öyle değil mi?

KUKLA: Evet, evet! Hepsi sanatçı!

KITTEL: Evet, evet. Sanatımızın 50 gram fasulye değerinde olduğunu kanıtlanamaz için fırsat tanıyacağım sizlere. Ama dikkat edin. Aptal yerine konmak istemem.

(Döner ve gider. CHAJA, SRULIK ve KUKLA dışını da herkes çıkar.)

CHAJA: (SRULIK'e) Sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum.

KUKLA: Pekâlâ biliyorsun bunu.

SRULIK: Teşekkür etmene gerek yok.

KUKLA: Uyyy! Tam bir düzenbaz!

SRULIK: Senin hâlâ yaşıyor olman, benim için en güzel ödül.

CHAJA: Ama sen de gürlüğe gidebilirsin bu arada.

SRULIK: Benim hayatımın ne değeri var ki?

KUKLA: Yani, sensiz...

SRULIK: Kimim ve neyim ben? Meidim Tiyatrosunda bir kukla oynatıcısı. Sefil bir oyuncu.

CHAJA: Cesursun.

KUKLA: En son olacağı şeydir bu. O ve cesaret! Beni nasıl önlemeye kalktı, görmedin mi? Chajacığım! Seni ben kurtardım.

CHAJA: Pek şekersin.

(CHAJA, KUKLA'nın başını okşar.)

KUKLA: Vay be... Güzel şey! Hm, güzeceel. Uzun zamandan beri kimse okşamamıştı beni!.. Ben de okşayabilir miyim seni?

SRULIK: Yeter artık! Utanmıyor musun?

KUKLA: Yeter artık! Kiskancım tekidir o! Şimdi otur bakalım oraya!

SRULIK: Nereye?

KUKLA: Oraya! Rahatsız etme bizi! (CHAJA'ya) Beni sevi-

yorsun, değil mi?

CHAJA: Sevmemek elde değil, yaramaz!

KUKLA: Ben de seni seviyorum! Gördüğüm andan beri. Bahse girerim ki, açsın, bense gevezelik edip duruyorum.. (SRULLIK'e) Ona yiyecek birşeyler ver haydi!

SRULLIK: Yiyecek birşeyler yok ki bende.

KUKLA: Yalancıl! Peki cebinde ne var?

SRULLIK: Cebimde mi? Hiçbir şey! İşte, kendin bak! (Cebini tersine çevirir. Cebi boştur.)

KUKLA: Öbür cebinde ne var, düzenbaz adam?

SRULLIK: Öbüründe mi?

(Cebinden bir havuç çıkarır.)

Ah, tamamen unuttuğum. Bir tane kalmış.

KUKLA: Ha, ha, ha! Unuttuğu! Ha, ha. Pis bencil! Bir de sevimlek istiyor... sevimlek!

SRULLIK: Al, işte!

(Havucu kadına verir.)

CHAJA: Sana ne kaldı?

KUKLA: Korkma, bir tane daha var onda.

(SRULLIK cebinden ikinci havucu çıkarır. Birlikte yerler.)

Afiyet olsun! Yatacak yerin var mı senin?

CHAJA: Evet, bir merdiven altında uyuyorum.

KUKLA: Ah, bizim yanımızda yat! Yorgan üçümüze yetecek kadar büyük.

SRULLIK: Ne oluyor sana? Böyle bir şey söylenir mi hiç?

KUKLA: Sana ne oluyor? Seninle yalnız yatacaksın gece çok üşüyorum. Chajacığım, birazcak da sıcak ve rahat olmalı. Günah mı bu? (CHAJA'ya) Söyle, günah mı bu?

CHAJA: Hayır. Elbette günah değil, küçük yaramaz. Gece-ler benim için de soğuk. Daha sıcak olmasını ben de isterim. Gel gidelim!

KUKLA: Ona sarılsana, budala.

(SRULLIK, CHAJA'nın omzuna sarılır. Sahneye tıma-

nrlar ve resimli bir panonun önünde Her şeyin iyisi üç-
tür' şarkısını söylerler.)

Her şeyin iyisi üçtür.

CHAJA: Söyle, yeterince geniş mi yatacak?

KUKLA: Gerekmiyor kafamızı kullanmak.

SRULLIK: Hem bize yeter bu kadar.

CHAJA: Umarım, uslu durursunuz da...

SRULLIK: O, bazan sayıklar uykusunda.

KUKLA: Dağ taş yıkılır horladı mı.

SRULLIK: Yatağın altında yat en iyisi.

KUKLA: Taşkafalının tekisin besbelli.

CHAJA: Tartışmayı bırakın, lütfen.

SRULLIK: Ben solda yatıyorum.

KUKLA: Senin yerin o köşe.

CHAJA: Ben de sağda yatıyorum o halde.

KUKLA: Ve orta yerde de beni!

HEPSİ: Biz üçümüz en iyiyiz.

Olmaz olmaz demeyiniz

Kimse bölemez bizi,

Çünkü üçtür biliniz

Her şeyin en iyisi!

(CHAJA sahneden iner ve gider. SRULLIK orada kalır,
gevezesine bakar.)

3. SAHNE

(GENS içeri girer, uzaktan bağırır.)

GENS: Pekâlâ, ne diyorsun bu yer için?

SRULIK: Ha, bir yer işte...

GENS: Kaç kişilik, saydın mı?

SRULIK: Saydım.

GENS: Altı yüz kişilik!

SRULIK: Evet.

GENS: Peki, sahneyi gördün mü?

SRULIK: Evet, gördüm.

GENS: Bu yeri sana veriyorum. Ona sahip çık ve Getto Tiyatrosunu yarat. Bu, sadece bir tiyatro olmamalı. Açık oturumlar, konferanslar, kültürel etkinlikler ve konserler için de işe yarayabilir bu salon. Ha? Ne dersin?

SRULIK: Eh, niçin olmasın...

GENS: Bir kâğıt, bir de kalem al, iyice düşün, eksik ne var diye. Sonra da neyse ihtiyacın, bir liste yapıp ver bana.

SRULIK: Ne zaman istiyorsun bu listeyi?

GENS: 'Ne zaman' da ne demek? Hemen!

(SRULIK'in salonu gözden geçirdiği sırada, GENS'in keyfini kaçıran bir falcı girer içeriye.)

4. SAHNE

CHASSID: Saygıdeğer Bay Polis Komutanı! Saygıdeğer Bay Polis Komutanı!

GENS: Ne istiyorsun?

CHASSID: El falından anlarım. Bana elinizi vermek lütfen da bulunursanız...

GENS: Neler saçmalyorsunuz? Git işine, burada dolanıp durma, aylak adam!

CHASSID: Önümüzdeki yaz senin hayatında esaslı bir değişiklik olacak.

GENS: Gel buraya! Nereden çıkardın bunu? Daha elime bir kez bile bakmış değilsin.

CHASSID: Kulak falından da anlarım ben. Doğrusunu isterseniz el falındaki ayrıntıları daha iyi görürüm.

GENS: Öyleyse, bak haydi! Ama çabuk ol! Böyle saçmalıklar için vaktim yok benim!

CHASSID: (GENS'in elini atır) Oho! Neler görüyorum!

GENS: Nedir gördüğün?

CHASSID: Bak, işte şurada: Üç, sekize dönüşüyor. Görebiliyor musun?

GENS: Diyelim ki öyle, bunun anlamı ne?

CHASSID: Üç, üçüncü harf olan Gimmel'e eşittir, sekize Chet'dir. Senin elindeki çizgilerde Gimmel, Chet'e dönüşüyor.

GENS: Biraz daha açıkla.

CHASSID: Gimmel eşittir Germenlere. Chet ise, bildiğim kadarıyla özgürlük ve bağımsızlık anlamına gelen Cherruth'a eşit. Ama, daha önce büyük bir devrim olacak. Evet, burada. Getto üzerinde egemenlik kuracaksın, yani sadece bir polis komutanı değil, Getto'nun başkanı olacaksın. Halkını özgürlüğe götüreceksin büyük bir başkan.

GENS: (Güler) Peki, ne zaman?

5. SAHNE

CHASSID: İşte... (*Avucuna bakar.*) Üç zamana kadar.

GENS: 'Üç zaman' da ne demek oluyor?

CHASSID: Üç hafta mı desem, üç ay mı desem, yoksa üç yıl mı...

(*GENS güler, CHASSID parasını almak için elini uza-*

tır.)

CHASSID: Üç mark, lütten.

GENS: Neeeee?

CHASSID: Üç mark, efendim!

GENS: Al bakalım! Git, kendine bir iş ara. Bu hokus pokus karnımı pek doyurmaz.

(*CHASSID gider. GENS, SRULLIK'e döner.*)

GENS: Ne dersin, bu yer uygun mu, sence?

SRULLIK: Yer uygun, ama zaman hiç değil.

(*Kısa bir ara.*)

Şimdi tiyatro oynamanın da zamanı değil.

(*GENS yanındaki kapıyı doğru gider.*)

GENS: Zamanı değil, ha?

SRULLIK: Üç hafta önce burada bir soykırım oldu, tam burada... 50.000'in üzerinde Yahudi, birkaç hafta içinde katledildi. Kanları kurumadı henüz. Nasıl olur da tiyatro oynayabiliriz burada?

(*GENS yanındaki kapıyı açar, dışarıya doğru bağırır.*)

GENS: Girin içeriye!

(*Erkekler ve kadınlar içeri girerler. Tiyatro topluluğu. Hepsi de dökmünü giysiler içindedir. Birkaç, GENS'in işaretine üzerine, sahnenin bir köşesinde duran müzik aletlerini ellerine alırlar. Orkestra bir tango çalar. CHAJA şarkı söyler. Topuluk buna ek olarak dans da eder. Şarkı sırasında SRULLIK tiyatro oyuncularının ve dansçalarının önüne geçer, onları taklın eder. CHAJA şarkı söylenmektedir.*)

CHAJA: (*Şarkı söyler.*)

Her karanlık gecedен sonra dost bir erzyle
yepyeni bir gün başlar.

Ağlayıp sızlama zamanı geçti
şimdi zamandır şarkının ve dansın

Keyfim yerindeyse gülerim, neçeli bir şarkı söylerim
herkesin severek dinleyeceği
bir şarkı, renkli düşlerden, güzel günlerden
herkes gelsin söyleyin, dans edip gülsün benimle.

KORO: (*Şarkıya eşlik eder.*)

Ne zaman gelecek büyük gün, alın çağ ne zaman?

O gün gelmiş sayılır, bütün kapılar açıldığı an.
Bademlerin çiçek açtığı ülkeye gideriz
Bize vaadedilen o topraklara,
göz etmek istiyoruz biz oraya

SRULIK: Lioneke? (İlerler.) Uma?... Chaje-le? (Kemançya doğru gider) Heikin? (Seyircilere doğru) Başkemancı Heikin bu. (Heikin paltosunun önünü açar. Kalçalarını saran pis bir bezin dışında çıplaktır.)

SRULIK: Pantolon yok... gömlek yok... Heikin, birinci kemancı, ağıltan ve soğuktan perişan...

GENS: Söyleyebilir misin bana, nedir bu adamların ortak yanını?

(Hepsi hüziün verici bir şekilde sıralanırlar. Dans ve şarkı sırasındaki kısa heyecan ânı geçmiştir.)

SRULIK: Bunların hepsi oyuncu... Dansçı, müzisyen...

(GENS başını sallar, dilini şapırdatır.)

GENS: Ne çalışma belgeleri var, ne yiyecek karneleri. Bundan sonra ilk gidecekler onlar olacak. Bu sorumluluğu almak ister misin? (Giderek heyecanı artar) Tiyatro yapmak için zaman doğru ya da yanlış. Siz aydınlar! Şaşarım size! Her şey geçince, vicdanınız tertemiz, buradan çıkıp gideceksiniz, dışarıda neler diyeceğinizi şimdiden tahmin edebiliyorum: 'Polis Şefi Jacob Gens beni zorladıysa da, büyük katliamdan üç hafta sonra tiyatro oynamayı reddettim.' Öyle değil mi? Şunlara bir bak! Gözlerinin içine bak! Onlarla burada bir tiyatro kurabilirsen, hepsine çalışma belgesi sağlayabilirim. Ekmek de. Yağ da. Patates de. Ve sabun da! Herkese özel bir erzak karnesi!

HEPSİ BİRDEN: (Şaşırarak fısıldaşırlar.) Herkese özel bir erzak karnesi!

GENS: Elbette! Herkese özel bir erzak karnesi!

(Böliğine fırça çeken bir subay gibi, onların önünde gider gelir.)

GENS: Dahası var! Siz Yahudi oyuncular, hepimizin bu ağır kaderi taşıyabilmesi için, bu korkunç dönemde sanatımızla yardımcı olabilirsiniz. Çevrenize bir bakın! İnsanlar başları eğik dolaşıyorlar. Onurlarını kaybetti-ler. Onların moralini yükseltebilir, güven duygusu kazandırabilirsiniz. İnsan oldukları, bir dile sahip buldukları, kültür ve güçlü bir miras devraldıkları gösterilebilir onlara. Durmayın, haydi! Provalara başlayın! Hazır olduğunuzda, gösteri kusursuz olmalı.

SRULIK: Neyi prova edeceğiz? Ne tür bir tiyatro yapacağız?

GENS: Ben sana soruyorum muyum Getto'yu nasıl yönetmem gerektiğini? Sen de bana nasıl bir tiyatro yapman gerektiğini sorma! İyi bir şey olsun, biraz da neşeli! Kültürel bir şey! İnsanları eğitecek bir şey! Size güveniyorum. Haydi! İş başına! (Topluluk ve SRULIK gider. GENS ve WEISSKOPF kalırlar. Sahnenin öbiri yanındaki kitaplığa HERMANN KRUK girer.)

6. SAHNE

WEISSKOPF: Bay Gens! Bay Gens!
GENS: Sen niye gitmedin öbürleriyle?
WEISSKOPF: Oyuncu degilim ben.
GENS: Kimsin peki?
(KRUK, görünmeyen bir sekretere yazı yazdırır. Konuştuğu sürece, bir yazı makinesinin sürekli tıkırtısı duyulur. O sırada GENS ve WEISSKOPF hareketsiz dururlar.)
KRUK: Bu, Weisskopf. Birkaç hafta öncesine kadar küçük bir terziydi. Savaşın bu adamı neralere getireceğini kim tahmin edebilirdi ki. Adam birkaç hafta içinde Getto'nun Kralı oldu! Hiç gözünü ayırmayacaksın bu gibilerin üstünden...
WEISSKOPF: Bana birkaç dakika lütfederseniz, bu karşılaşmamızdan büyük şeyler doğabilir.
GENS: Ha...
WEISSKOPF: Getto'da kaç tane birinci sınıf terzi olduğunu biliyor musunuz?
GENS: Terzi mi? Hayır...
WEISSKOPF: ...ve kaç tane dikey makinesi? Bunu biliyor musunuz?
GENS: Hayır. Niçin soruyorsun?
WEISSKOPF: Öyleyse bakın.
(Bir not defteri çıkarır.)
Bakın şuraya. Birtakım bilgiler topladım.
(Not defterini GENS'e gösterir.)
Terziler... dikişçiler... dikey makineleri...
GENS: Ad ve adresleriyle, tam bir liste mi bu?
WEISSKOPF: Ev-vet. Oda oda dolaşım.
GENS: Peki... niçin?
WEISSKOPF: Sorunuzu bir soruyla yanıtlayayım: Rus cephesinden Almanya'ya dönen trenleri gördünüz mü?

GENS: Evet, gördüm, ne olacak?
WEISSKOPF: Biliyor musunuz, ne taşıyor bunlar?
GENS: Ne taşıyorlar?
WEISSKOPF: Parçalanmış üniformalar.
GENS: Parçalanmış üniformalar mı?
WEISSKOPF: Parçalanmış asker üniformaları. Peki, bunlar niçin Rus cephesinden Almanya'ya getiriliyor?
GENS: Onarlamak için mi?
WEISSKOPF: İşin püf noktasını görüyorsunuz musunuz? Bizler burada Rus cephesinden çok uzakta değiliz. Yüzlerce terzi, dikişçi ve dikey makinesi var burada... Sağ-malık bul!
GENS: Ne yani onlara teklifte bulunup...
WEISSKOPF: Bize hemen izin verirler. Büyük bir üniforma onarım atölyesi kuracağız. Bütün vagonları ta Almanya'ya kadar götüreceğiz, boş yere kömür yakacak, yüzlerce kilometre tren yolunu vagonlarla tıkayacak yerlerde, üniformaları buraya getirirler, paradan tasarruf ederler. Bizim için çok iyi olacak bu.
GENS: Üniformaları onaran herkes, vazgeçilmez biri olup çıkacak... Kaç kişi çalıştırabilirsin böyle bir işte?
WEISSKOPF: Önce yüz kişiyle başlayıp daha sonra yüz elliyeye çıkarabiliriz... Ben gözüme bir yer kestirdim bile.
GENS: Böylece yüzelli ailenin hayatını güvenceye alabiliriz... Sabah erkenden büromu gel.
WEISSKOPF: Neden yarın sabah?.. Bir gün bile kaybetmeyelim. Niçin hemen başlamıyoruz, bütün gece çalışırız, yarın sabah kesin rakamlarla bütün bir programı Almanlara verebiliriz, bundan hoşlanır onlar.
GENS: Alman gibisini! Enerji ve azim dolu. Hoşuma gidersenin gibi adamlar. Adın neydi?
WEISSKOPF: Weisskopf.
GENS: Benimle büroya gel, Weisskopf. Sayın Fabrika Müdürü.
(Giderler.)

7. SAHNE

(KRUK yazdırır. Yazı makinesinin tıkırtısı duyulur. Bu arada belgeleri ve mektupları karıştırır.)

KRUK: Weisskopf. Bu adı unutmamalı! Getto'nun hayatında ilgi çekici bir bölüm.

WEISSKOPF: (Şarkı söyler.)

Biz on erkek kardeşlik

Ve şaraptı işimiz

Ölüverdi birimiz

Dokuz kardeşe düştük.

Hey Jidel neşesiyle

Tevja kalın sesiyle

Bana bir türkü söyle

Doğru gaz odasına

Oy oy dokuzu birden

Oy oy dokuzu birden

Bana bir türkü söyle

Doğru gaz odasına.

(Yahudi halk türküsü tarzında)

KRUK: Bu da ne?

(Kâğıtların altından bir mektup çeker, yazı makinesinin tıkırtıları arasında onu okur.)

"17 Ocak 1942. 18 Ocak pazar günü buradaki tiyatro

topluluğu, tiyatro salonunda ilk temsilini verecek.

Program: Dramatik sahneler... Şarkılar... Müzik!.."

(Görünmeyen sekretere döner.)

Büyük harflerle yazın lütfen: MEZARLIKTA TİYATRO

OYNANMAZ. (Sahnenin her köşesinden Direniş

Hareketinin üyeleri çıkar. Sessizce dolanurlar, üzerinda

MEZARLIKTA TİYATRO OYNANMAZ yazılı afişler

ri duvarlara yapıştırırlar.)

8. SAHNE

(GENS kitaplıkta KRUK'un yanına gelir. Gelirken bir divardan çekip kopardığı bir afişli sallar.)

GENS: Hermann Kruk! Bu sloganın kimden çıktığını biliyorum. Getto'da neler olup bitiyor, hepsini biliyorum. Bu sloganı neden yazdın?

KRUK: Sen bu davetiyeyi bana neden gönderdin?

GENS: Bu davetiye Getto'daki bütün önemli kişilere gönderildi. Sen de Kitaplık Müdürü olduğun için aldın.

KRUK: Tiyatro temsiline geleceğimi mi sanyordun?

GENS: Neden karşı çıkıyorsun tiyatroya?

KRUK: Bu davetiyeyi bir hakaret sayıyorum.

GENS: Hakaret mi?

KRUK: Evet, kişiliğime karşı yapılmış bir hakaret.

(Kısa bir ara.)

Öteki gettolarda belki sohbet, hatta eğlence olabilir.

Sanat yapma gibi bir olasılık varsa, bu yapılmalı. Ama

burada, Ponary Toplama Kampı'nın gölgesinde, Wilna

gettosunun acıklı gerçeği yaşanırken... Yetmiş altı

bin Wilna Yahudisinden yalnız on beş bini hayatta kal-

dı...

GENS: On altı bini.

KRUK: Böyle bir zamanda! Tiyatro yapmak! Utanç verici buluyorum bunu!

GENS: Hermann Kruk. Sana bazı şeyleri hatırlatmama izin

verir misin? 6 Eylül 1941 cumartesi günü Yahudiler

Getto'ya sürüldüler. Cehennemî bir geceydi. İnsanlar

yağmurun altında sürükleniyordu. Pislik ve çamura

batmışlardı. Sen yalnız rüzgârda uçuşan kitapları gör-

dün, bir de onları çamurlar içinde çiğneyen insanları.

Bu korkunç gecede onlar ne yaptıklarını bilmeden so-

kaklarda koşuşurken, sen Hermann Kruk, orada do-

laşmakta ve kitapları toplamakaydın. Ve ertesi sabah, 7 Eylül'de de bu kitaplığa açtın. Bunun için ben, Jacob Gens, sana saygılarımı sunuyorum. Aynı davranış sende beklemiyorum. Sen bir sosyalistsin, bir bundist, bense bir sionist, bir revizyonist. Dünyalarımız ayrı. Ben, Jacob Gens, şamurların içinden bir tek kitap çıkarmadım. İtiraf ediyorum. Ben, Jacob Gens, pisliğin içinden insanları çekip çıkardım. Onlara giyecek ve yiyecek sağladım, onlardan bir orkestra ve bir tiyatro topluluğu kurdum. Eski mesleklerini geri verdim, şimdi de çalışma belgesi sağlayacağım onlara. Birinci kemancı Heikim'i zorla çalıştırdığı işten çekip alan benim. Elleri parça parçaydı ve soğuktan kaskatı kesilmişti. Kemancı kazandırdım ona yeniden. Bu bir suç mu? (*Kısa bir ara.*) Senden, senin dostların olan işçi örgütünün yöneticilerinden ve bundistlerden temisle gelmeni istiyorum.

KRUK: Niye bu kadar önem veriyorsun buna?

GENS: Getto'daki herkeste bir dayanışma duygusu uyandırmak istiyorum, böylelikle onlara en ağır koşullarda bile, kültürlü ve yaratıcı güce sahip büyük ve cesur bir ulusun üyeleri olduklarını hatırlatmak istiyorum. İstiyorum ki, Getto'daki bütün akımların temsilcileri, oyununda hazır bulunsunlar. İstisnasız hepsi.

KRUK: Bizim eksikliğimizi mi duyacaksınız? Bütün o Yahudi polis memurlarının hepsi, onbaşılar, çalışma bölüklerinin yöneticileri yetmez mi? Bu gösteriye sen dışarıdan da birkaç konuk çağırmanızdır mutlaka. Alman subayları. İstiliğime göre ünlü şarkıcılarımızı programa katmak için Alman şarkıları arıyormuş harıl harıl. Oia ki, –Tanrı korunsun! – Almanların aklına birkaç menleket türküsü dinlemek gelir diye...

GENS: Bu tartışmayı temsilden sonraki gün sürdürürüz. Yarın oraya geleceksiniz!

KRUK: Sizler, Yahudi polisi, Yahudi Danışma Kurulu, bir

de bu zavallı sanatçılar, canımız istiyorsa Almanlarla canıçer olabilirsiniz. Getto'daki İşçi Örgütü, bu davete bir boykotla karşılık veremeyi kararlaştırdı. Bizden tek kişi bile katılmayacak akbabaların konserine.

GENS: Öyleyse haberin olsun: İşçi Örgütünüz feshedildi. Yasaklandı.

KRUK: Bu örgüt, Getto'da demokratik yolla seçilmiş tek Yahudi örgütü. Sen kendine bir ulus mu yaratmak istiyorsun? Sen? Kendine bir krallık kurmak istiyorsun! Bu tiyatro da senin Versailles'in olacağı! Bu revizyonist güldürüde bizler yer almayacağız.

GENS: Siz burada parti politikası yapabileceğinizi sanıyorsanız galiba. Sana söylüyorum: Bir daha böyle bir alış görürsem, kendinizi yeniden Ponary'de bulursunuz!

KRUK: (*Yazı makinesinde yazdırır.*) Getto'nun başkanı, demokratik yoldan seçilmiş tek örgüt olan İşçi Örgütünü parti politikası güttüğü gerekçesiyle feshetti. Ve bunu fırsat bilerek, kentte bir daha alış görürse, Krük ve yandaşlarının Ponary Toplama Kampına gönderileceğini de zorbaca açıkladı.

GENS: Bu zor günlerde ikimizden hangisinin Yahudi halkına daha fazla yardımcı olduğuna tarih karar verecek: Sen mi, ben mi? Ama günlüğüne her şeyi olduğu gibi yaz! Her şeyi! (*Gider.*)

KRUK: Her şeyi yazıyorum. Başka ne gelir elden? (*Tekrar yazdırır.*) Öyle kararlık bir zamanda yaşıyoruz ki, insanlar çevrelerinde ne olup bittiğini bile kavramak durumunda değiller. Görmek istemiyorlar. Göremiyorlar. Ve sizlere söylüyorum: Bizler faşizmin çaresiz kurbanları olduğumuz sürece, görevimiz kaleme sarılmak ve 'günlük' tutmaktır. Benim not defterim her şeyi görmeli, her şeyi içimeli ve bu korkunç günlerde yaşadığımız inanılmaz felâketi anımsatacak bir uyarı anıtı olmalı.

GENS: Bu zor günlerde ikimizden hangisinin Yahudi halkına daha fazla yardımcı olduğuna tarih karar verecek: Sen mi, ben mi? Ama günlüğüne her şeyi olduğu gibi yaz! Her şeyi! (*Gider.*)

9. SAHNE

(KRUK'un monoloğu sırasında sahnenin arkasından yavaş yavaş oyuncular ve çalgıcılar ortaya çıkar. CHAJA 'Oy çocuk gültüğü' şarkısını söyler. Bu, temsil için bir provadır.)

CHAJA: (Şarkı söyler.)

Zaman güçlüklerle dolu
karanlık çöküyor işte
gündüzü kovuyor gece
her şey daha kötü olacak yeryüzünde
gündüzü kovuyor gece
her şey daha kötü olacak yeryüzünde:
Uçaklar yapıyorlar, suyun üstüne konan
bombalar yapıyorlar, dâhilerce bulunan,
ve sevgili demiryolu
yükseliyor üstümüzden göğe doğru.
Güçlekle dolu zaman, ey çocuklar,
Ama sonsuza dek sürmez.
Evren ve gezegenler öylesine
bizden uzak, mangırlarsa yakın
Çıktığımız zaman gökyüzüne,
orda kaçadır ekmeğin tanesi?
Çıktığımız zaman gökyüzüne,
duyalım öğrenelim mi bir de:
çektığımız kıtlık sona erer mi?
Zaman güçlüklerle dolu,
yalpalyorsun sarhoş misali,
ve soruyorsun: nasıl olmalı, söyle,
nefer olup bitiyor yeryüzünde?
Güçlekle dolu zaman, ey çocuklar!
Ama sonsuza dek sürmez!
Çıktığımız zaman gökyüzüne
duyalım öğrenelim bir de:

orda kaçadır ekmeğin tanesi
ve çektığımız kıtlık sona erer mi?

(WEISSKOPF coşku ve heyecanla sahneye girer.)

WEISSKOPF: Niye ağlayıp sızlanmalı, ey ahali, niye inleme-
li? Zaman hep kötü değil mi? Zaman hep kötü! Yahudilerin zamanı ne zaman kötü olmadı ki? Ha? Söyledilerin bakalım! Darda kalmak bizi güçlü kılar, ey ahali. Bize güç verir! Örneğin beni ele alın: Ben de burada dikilip ağlayabilirdim. Tanrı biliyor ya, bunun için yeteri kadar neden de var! Savaştan önce küçük bir tuhafiyeci idim. Sonra Almanlar geldi ve Getto'ya tıkıldık. Ticaret yok! Her şey berbat mı berbat! İsteseydiniz ağlayamaz mıydım? Hem de nasıl ağlayabilirdim! Ama ağlamadım! Kendi kendime sordum: Weisskopf, ağlamanın sana bir yararı olacak mı? Dükkânını geri getirecek mi gözyaşların? O zaman dedim ki kendi kendime: Neden senin adın Weisskopf yani Beyaz Kafa. Beyaz Kafa eşittir Bilgili Kafa! (Kafasına vurur) O zaman Yahudi kafamı çalıştırıp kendi kendime sordum: Weisskopf, dükkânını kaybettin. Kafamı da kaybedersen, işte o zaman hapı yutarsın. Bu durumda ne kalıyor sana bu dünyada? Sadece kafanı! Seni kurtarabilecek tek şey budur. Hayatta kaldığım sürece senden alamazlar onu. Çevreme bakındım... duvarlar, bir Getto... Her şey kuşatılmış durumda. Dışarı çıkmak için nerede bir delik var? Ve onu buldum. Savaştan önce neydim? Bir esnaf, basit bir terzi, sefalet içersinde bir küçük dükkân sahibi. Oysa bugün neyim? Bir Dikimevi Müdürü. Bütün yörenin en büyük onarım atölyesi! Bu kafacak iki ay bile dolmadan beni o kadar ileri götürdü ki, şu anda emrimde yüz Yahudi çalışıyor. Almanlar siparişler veriyorlar bana, onlar benim iş ortaklarım. Tamam mı? Şimdi neye sahibim? En büyük işletmeye. Ve o her gün büyüyecek, daha bü-

yük olacak. Ve güneşin her yükseldiği gün, benim gelişim de yükselcek. Paramın üzerinde de oturmam ben öyle. Elim açıktır. İyi bir şey için para yardımında bulunulacaksa, ben en az beş bin ruble veririm. Bir yardımseverim ben. Bunu herkes bilmeli, herkes duymalı. Yaptığım işten utanmıyorum. İnanın bana: Tek doğru yol benimki. Beni örnek alın, ey ahali! Bir istisna da değilim. Sıradan bir Yahudi işte. Ama biz Yahudiler, öteki uluslardan daha yetenekliyizdir. Umut-suzluğa düşüp ağlamak, inlemek yerine, şu andan itibaren benim yaptığımı yapaydınız, üretken bir Getto'ya sahip olurduk burada. Almanlar bize ihtiyaç duyarlardı. Bir kazanç olurduk onlar için. Bizlersiz yapamazlardı! Ve hayatta kalırdık biz de.

(KITTEL elbise yığınının içinden çıkar. İki elinde iki mahfaza vardır. Onları yere bırakır. Ve alkış tutar.)

KITTEL: Aferin Weisskopf! Aferin! Hoşuma gittin. Ben birisini beğendim mi, o hayatta kalır, demektir! (Bir genç kıza doğru gider ve onu tokatlar.)

Ne o? Burada selâm âdci yok mu? (Herkes hazır ol durumuna geçer.)

Sizleri şaşırttığım için bu kez bunun üzerinde durmuyorum. Getto'ya ön kapıdan girmedğim için, size zamanında haber vermediler burada olduğumu. (Güler.) Ama dikkatli olun! Kittel kapıdan gelmez, Kittel Getto'nun içine sessizce sokulur, tıpkı bir yılan gibi... Hah! Ve ansızın ortaya çıkar, her yerden, saklanmak için kazdığımız tünelden, bütün deliklerden. Ansızın bir çatı deliğinden de çıkabilir. Aynı şekilde bir bodrumdan da.

(Birden SRULIK'e döner.)

Ne var bu kutuda? Yanlış bir cevap verirsen sana gök pahalıya mal olur.

SRULIK: Tabanca.

(Mahfazaya gider ve onu açar.)

Doğru. Tabanca. (Tabancayı çıkarır ve doldurur.)
(CHAJA'ya) Ya bunda ne var?

CHAJA: Saksafon.

KITTEL: Bakalım...

(Mahfazayı açar ve ve saksafonu çıkarır.)

Saksafon! Tabanca ve saksafon! Hah!

(Sesinin tonu değişir, alaycı ve tehditkâr bir ifadeye biterir.)

Neden seni bu kadar seviyorum Weisskopf? Neden?

WEISSKOPF: Üretkenim diye.

(KITTEL gülmüser.)

Ve savaş ekonomisine katkıda bulunuyorum diye.

KITTEL: Kim seni böyle üretken yapan?

WEISSKOPF: Siz.

KITTEL: Ben...

(Güler ve birden senteşir.)

Yağalıktan nefret ederim! (SRULIK'e) Söyle neden?

SRULIK: Çünkü bir sanatçısınız siz.

KITTEL: Ben bir sanatçıyım. Peki, neyi sever bir sanatçı?

SRULIK: İyiyi, doğrunu ve güzeli.

KITTEL: İşitin mi, Weisskopf! Seni ben üretken yapıyorum, Weisskopf. Bunu sen kendin yaptın. Ben sana gerçek koşulları sağladım, Yahudi kişiliğimin gizli kalması bir yanı ortaya çıkınsın diye. Siz Yahudilerin sahip olduğu o akıl almaz yaşam gücü bu, lânet olsun! Wil-na sokaklarında dolaşıyor ve Litvanyalıları seyretdiyor. Ohooooo! Ne biçim pislik onlar! Sizleri değil, onları öldürmeliydik! Bir haşşaratı öldürür gibi! Nasıl da ilkel bu Gojimler! Mizah duygusu yok, ruh yok, hayâl gücü yok. Aptal ve ölü çehreler! Hepsi de mutsuz ve yalgın. Boğulacak gibi oluyor insan! Oysa kazdığım tünelden buraya, Getto'ya herkesten habersiz girdiğim zaman, birdenbire apayrı bir dünyada oluyorum, Weisskopf. Her şey yaşıyor, titreşiyor ve deyim yerindeyse hummalı bir faaliyetle dolup taşıyor. İnamlmaz

derecede güzel bu! Belki de sizler göremiyorsunuz bunu! Cennette yaşayan cenneti fark etmez. Gelişen bir ticaret, alışveriş yerleri, kahveler... Sunacak hiçbir şeyiniz yoksa, kıyılmış kırmızı pancarı, 'havyar' diye ikram edersiniz. Lahana turşusunun suyunu da 'şampanya' diye. Sizlerdeki mizah duygusunu seviyorum. Bu son derece kıvrak zekâyı da. Seni ben üretken yaptım Weisskopf. Bu, hepinizde var zaten. Bu yalnızca bir başlangıç. Bekleyin! Alman ruhu ile Yahudi zekâsının bu birleşiminden – ne kadar acı verici de olsa – büyük bir şey doğacaktır. Sen bu duruma yükselebileceğini hayâl edebilir miydin Weisskopf? Doğruyu söyle!

WEISSKOPF: Hayır, hayâl edemezdim.

KITTEL: İyiden ve güzelden söz ettik. Şimdi de gerçeği dile getirelim, gerçek olmazsa sağlam bir sanat da olmaz. Bir sorum var sana, Weisskopf. Ancak Yahudi ırkının özüne inerek yanıtlamamı istiyorum. Ve, unutmama ki, söz konusu olan, gerçek. Gerçek saptırılmamalı. Saptırıldığın takdirde, işin biter. İşte tabanca, işte saksafon.

(*Tabancayı alır.*)

Şimdi söyle bana, Weisskopf, kısmî tasfiye ile toptan tasfiye arasındaki fark nedir?

WEISSKOPF: Şayet 50.000 Yahudi öldürülür ve ben kalırsam, bu kısmî tasfiyedir. Ama ben öldürülürsem, işte o zaman toptan tasfiye oldu demektir.

KITTEL: Aferin! Aferin, Weisskopf! Aferin! Böyle bir durumda, ne ince mizah! Başka hangi ulus böyle düşünebilir? Tabancayı unuttum. Şimdi bunun zamanı değil. Gelelim saksafona. Sizlere söz veriyorum, Getto tasfiye edileceği gün, kapısına bir piyano konmasını emredeceğim. Sizler sıraya girip 'uygun adım marş' vagonlara yürüdüğünüz vakit, piyanonun başına bizzat ben geçerek sizler için Schumann'ın 'Kinderszenen', 'Kre-

isleriana' ve 'Carneval' parçalarını çalacağım! Şimdi, aslında buraya niçin geldiğimi açıklıyorum. Orkestramız nerede? Orkestra! Herkes çalgısının başına!

(*Müzikçiler çalgılarının başına giderler. Onlar akort yapıp parlarken, KITTEL konuşmasını sürdürür.*)

Birdenbire George Gershwin'e özlem duydum. Gershwin! Tuhaf, değil mi? Berlin Müzik Dairesindeki domuzlar, onun eserlerinin çalınmasını yasakladılar. 'Caz!' Bugün Gershwin nerede dinlenebilir? Sonra aklima geldi. Sizin Gens bana Getto'da bir caz topluluğunun olduğunu söylemişti. Bu nedenle buradayım. Nerede şarkıcı kızımız? (*Sessizlik.*) Bana hâlâ 50 gram fasulye borçlu olan şarkıcı kız nerede?

(*CHAJA öne çıkar, onun yanına gider.*)

Peki, dinleyelim bakalım, söyleyeceğin şarkı 50 gram fasulye eder mi?

(*Ani bir hareketle oraya daha önce yerleştirilmiş olan orkestra şefine ait kürsüye sıçrar, saksafona yönelir.*)

Kuğular! Biliyor musun bunu, biliyor musunuz? Kuğular!

(*Orkestra 'Swanee'yi çalmaya başlar. CHAJA şarkıcı İngilizce söyler. Bütün becerisini ortaya koyar. Yaşamı savışı vermektir. KITTEL saksafona oyuncuları arasında dolaşır, onları dansa davet eder. 'Swanee' için bir caz dansı yaparlar. Gösteriden sonra KITTEL topluluğa döner.*)

KITTEL: Teşekkür! Çok teşekkürler! Bu, büyük bir sanat olayıydı! Ama birazcık daha düzeltilebilir. Koreografi daha ilgi çekici, daha renkli yapılabilir. Hareketler daha yumuşak olabilir. Beden, hafif ve gevşek olmak zorundadır dansa. (*Kisa bir gösteri yapar, şarkı söyler, durur, CHAJA'ya döner.*) Hiç fena değil. Besbelli yeteneklisin. Belki de büyük bir gelecek var önünde. Birkaç yıl sonra seni yıldız olarak 'Porgy and Bess' de, hatta 'Carmen'de görmek benim için çok ilgi çekici

10. SAHNE

olabilir! Ama bugün için Kittel ölçөгüne göre senin şarkının 25 gram değerinde olduğunu söyleyebilirim.

Bu da az sayılmaz.

(WEISSKOPF'a döner.)

Bunlar sahneye böyle çıkmazlar, Weisskopf. Kendi depondan onlara birkaç kostüm ver. Hasis davranma sakın!

WEISSKOPF: Elimdeki en güzel giysileri onlara vereceğim.

KITTEL: Böyle yapsan iyi olur! Temsilde ben de bulunacağım. (Herkes doğru) Unutmayın: Kittel her an ortaya çıkabilir. Her delikten bir yılan gibi sokulur. Bir yılan-
dır Kittel!

(Güler ve ortaya çıktığı gibi kaybolur.)

(Bu sahne, bir önceki sahnenin devamıdır.)

WEISSKOPF: Öyleyse haydi, millet! Temsiliniz için gerekli giysileri alın! İstedığınızı alın! Elimdeki her şey emrinizdedir. Her boy, her beden. Burada yeterince sahip olduğumuz tek şey, giysiler. Hepsi ayrıldı, yerleştirildi. Gridip alın, giyinin!

(WEISSKOPF konuşmasını sürdürürken, oyuncular elbise yağmurdan kostimlerini alır ve giyinirler.)

Kadın elbiseleri, eteklikler, erkek elbiseleri, kadın mantoları. En iyi işçilik. Lodz'dan. Ve çocuk giysileri. Onlar da gerekli mi? Hepsi var! Saf yün. İngiliz kuması. Fakir fukara için pılıpırtı. Biliyorum, tiyatrodaki bazı bunlara da gerek duyulur. Burada meslek giysileri, hepsi tertemiz yerleştirilmiş: Polis üniformaları, yargıç cüppeleri, peruklar, doktor önlükleri. Orada birkaç düzine falcı mantosu, haham kalfanı var. Kalksınız kadife. En değerli Manchester kumaşı, tüvli elbiseler. En son Paris modelleri. Üniformalar mı? Bayrınız, üniformalar orada. Polonya süvarilerinin üniformaları. Büyük bir olasılıkla Varşova'dan veya Danzig'ten. Düşman tanklarına karşı süngü takıp dörmeye giden cesur kahramanların üniformaları. Göz alıcı üniformalar. Buraya ulaştıklarında kurşunla delik deşik edilmiş, kana bulanmış durumdaydılar. Lüften, bakın şunlar! Hiçbir şey belli değil! Temizlenmiş ve onarılmış. Hiçbir iz yok geçmişlerinden. Bunları giyebilir ve dosdoğru sahneye çıkabilirsiniz. Alman üniformaları mı? Doğru cephesinden buraya getirildiklerinde onlar da aynı durumdaydı. Onları da aynı işlemden geçirdik. Buraya gelen her şey önce dev çamaşır yağmırına karışır. Kendiniz görmelisiniz. Bir görseniz, bundan

bir tiyatro oyunu çıkarabilirsiniz hemen. Bizim çamaşır kazanında olup bitenler, gerçek bir dramdır. Ocakta ateş, alev alev yanar. Her şey klor ve sabun buharı içinde kalır. Her şey akıp gider: Çamur, kan, yağ. Kazandan boşalan sıvı görmelisiniz: Kaynayan bir ırmağın, siyahlı kırmızılı dalgacıklar. Sonra hepsi dikimevinin yolunu tutar. Dev bir salon! 150 adet Singer dikey makinesi aralıksız tıkr tıkr çalışmaktadır orada. Bunu duymak, işitmek gerek! Tren istasyonundaymış gibi! Ey ahali, lütfen kendiniz alın! Hiç çekinmeyin! Eğer burada eksikliği çekilmeyen bir şey varsa, o da kostümlerdir, denebilir. Evet, fazlasıyla giysi var. burada.

(*Oyuncular bu arada giyinmişlerdir. İki doktor önlitigü, biri haham kaftanı, biri yargı çüppesi giymiştir, bir kadın ise paçavralar içerisinde.* KADIN döner ve WEISSKOPF'a bağırır.)

KADIN: Weisskopf! Weisskopf! Onlar benim kocamı tutukladılar.

WEISSKOPF: (Aklı başka yerde) Merak edecek bir şey yok.

KADIN: O, sekiz kilo unla yakalandı. Onu derhal Lukischki'ye tuktular ve...

WEISSKOPF: Söyledim, merak edecek bir şey yok!

KADIN: Bana dediler ki, onu yalnız sen...

WEISSKOPF: Şimdi ben konuşuyorum.

KADIN: Onlara yirmi bin ruble ödemek zorundaymışız, ödemezsek, bana dediler ki...

WEISSKOPF: Kiminle konuştuğunun farkında mısın?

KADIN: Ama acele etmek zorundayız! Lukischki'den doğru Ponary'e götürürler...

WEISSKOPF: Sevgili bayan! Bana boşuna mı Weisskopf deniliyor? Gidebilirim. Merak edecek bir şey yok. Doğru Almanlarıma gidiyorum.

(KADIN çevresine bakar, oyuncuların görün, birinden ötekine gider, onlarla konuşur.)

KADIN: Eli öpülecek bir adam bu. O, fakir fukaraya vagonlar dolusu yiyecek getiriyor ve bedava dağıtıyor. İnsanları kodedsten çıkarıyor. (DOKTOR'a) Üstelik kocam şeker hastası. Lukischki'de insülini ona kim verecek? İnsülinsiz bir gün bile yaşayamaz o.

WEISSKOPF: Git evine! Ve ona öğle yemeği olarak bir çorba pişir. İnsülinine kavuşmazsa, bana da Weisskopf demesinler.

KADIN: (HAHAM'a) Onu kutsayın sayın Haham! Tanrı güçlü kıldı onu. Bu adam ne yaparsa...

WEISSKOPF: ...yapıyor ve yapmaya da devam edecek, Weisskopf asla pes etmez. İşte böyle, haydi git artık! (WEISSKOPF aceleyle dışarı çıkar, KADIN da peşinden gider.)

11. SAHNE

(*Geride yalnız iki doktor – DR. WEINER ve DR. GOTTLIEB – ve YARGIÇ ile HAHAM kalınmıştır.*)

WEINER: Baylar, hastanenin bodrumundaki bu toplantıya sizleri ben çağırdım... Bir sorunum var...

YARGIÇ: Önce kendinizi tanıtır!

WEINER: Dr. Weiner. Buradaki hastaneye ait cezanelerden sorumlu bulunuyorum. Sorun şu: Getto'da eli şeker hastası var. Bunlardan birkaçının durumu çok ağır, hastalığın son aşamasında, komaya girmek üzere. Doğal olarak en fazla insüline bu hastalar gereksinim duyuyor, günde 50 üniteye kadar. Öteki hastalar, çoğunlukla genç insanlar olup daha iyi durumdalar. Bunların günde yalnızca on üniteye ihtiyaçları var. Bu hastalık dışında, sağlıkları iyi sayılır.

YARGIÇ: Anlıyorum.

WEINER: Getto'daki eli şeker hastasının tümünü hayatta tutabilmek için, günde bin ünite insüline gereksinim duyuyorsunuz. Buraya kadar anlaşıldı mı?

HAHAM: Tamamen anlaşıldı.

WEINER: Hastanede şu an elimizde yüz bin ünite insülin var. Bu demektir ki, biz şeker hastalarını tam üç ay hayatta tutabiliriz. İnsülin tükenince, hastalar birbiri ardından ölecekler. Ağır hastalar birkaç gün içerisinde ölmüş olacak; diğerleri ise belki birkaç hafta daha dayanabilecek. Ama ilaçsız kaldıkları takdirde, bunlar da çok kısa bir zamanda ölüp gidecekler.

GOTTLIEB: İyi, ama sorun bunun neresinde? O zaman para toplanmalı ve karaborsadan daha fazla ilaç satın alınmalıyız, bütün ilaçları sağladığınız yerden.

WEINER: Artık karaborsada da insülin yok.

YARGIÇ: Ne demek 'yok'? Karaborsadan her şey alınabili-

yor, hatta Fransız sabunu ve parfümü bile. Bütün iş parada.

WEINER: Bütün Wilna'da tek insülin yok. Gens, yeraltı dünyasıyla bağlantılı adamların çoktan harekete geçirdi. Ne fayda. Cıvardaki gettolarda da insülin kalmamış. Hatta bizim durumumuz ötekilere oranla daha iyi. Almanlar bunu bilselerdi, elimizdeki insüline derhal el koyarlardı. İnsüline paha biçilmez, baylar. Ama onu bulmamız da olanaksız.

YARGIÇ: O halde sorun nerede? Hiçbir şey yapamayız!

WEINER: Lütfen buraya bakın! (*Elimdeki tebeşirle bir tahta üzerine aşağıdaki rakamları yazar.*) Ağır hastalara insülin vermeyi keserseniz, günlük tüketimde 400 üniteye bir düşüş olacak. Böylelikle ötekilerin hayatını dokuz ay uzatabiliriz. Daha katı bir ayıklama yapacak olursak, yirmi hastayı bir buçuk, hatta iki yıl yaşatabiliriz.

HAHAM: Gelecek iki ay içerisinde neler olacağını biliyor musunuz ki? Ya da gelecek iki gün içerisinde?

WEINER: Hayır, ama içinde bulunduğumuz durumda bir buçuk yıl, sonsuzluktan da uzun bir zamandır.

YARGIÇ: İçinde bulunduğumuz durumda iki ay bile sonsuzluktan daha uzundur. Üç ay için yeterli insüline sahip olsaydık...

WEINER: Sorunu sapıyorsunuz.

YARGIÇ: Bizden asıl istediğimiz nedir?

WEINER: Öbür hastaların hayatını uzatmak için, ümitsiz hastalara verdiğim ilacı kesmeye, ahlâki açıdan haklım olup olmadığımı bilmek istiyorum.

(*Herkes susar. Sessizlik giderek sıkıntılı bir hal alır.*)

YARGIÇ: Demek siz, belirli insanları ölüme mahkûm etmek için izin olup olmadığını soruyorsunuz. Yargıç olarak yanıtım şu: Belirli bir suçlu işleyenler için yasadaki ölüm cezası öngörülmüşse, o insanlara ölüm cezası verilebilir. Ben size bu insanların, hangi suçu işlediğini soruyorum. Verdiğiniz yanıt, onların ağır hasta olduk-

ları için suçlandıklarıdır. Kanıt var mı? Var. Onların kanlarını tahlil ettiniz. Kandaki şeker oranları şu kadar yüksek çıktı. Bildiğim bütün yasalara bakıyorum da, bir insanı kanındaki şeker oranı yüksek diye ölüm cezasına çarptırarak bir hükme hiçbir yerde rastlayamıyorum.

WEINER: Salt hukuk açısından bakılırsa, haklı olabilirsiniz. Bugün yirmi kişiyi ölüme mahkûm etmeyeceğim, diye dayatıyorsunuz. Filozofça bir soğukkanlılıkla üç ay içerisinde ister istemez yirmi kişi yerine elli kişiyi ölüme nasıl mahkûm edersiniz, doğrusu buna pek şaşmam. Bu konuda siz ne diyorsunuz, Sayın Haham?

HAHAM: Talmud'da bu temayı işleyen bir bahis var. Belki var. Kesin bilmiyorum. Size bu bahsi birkaç sözcükle açıklamaya çalışacağım. Düşman bir kenti kuşatıyor ve diyelim yirmi kişiyi rehine almak istiyor. Rehinele- rin ölümü ile bütün kent kurtulacak olsun. Aksi takdirde yerle bir edilecek. Talmud'da soruluyor: yirmi rehineyi teslim etmek gerekir mi, gerekmez mi? Talmud'daki yanıt: Düşman, rehinelere adını söylemiyor- sa, onlara bir tek kişinin bile teslim edilmemesi gere- kir. Ulusun tamamı öldürülse, bir tek kişi bile canlı kalmasa daha iyi olur. Ama düşman rehinelere adını bildirmişse, o takdirde rehinelere teslim edilmeli ve kent kurtarılmalıdır. Bizim durumumuza gelince: Düş- man kim? Diğerleri hayatta kalsın diye, ölmelerini is- teddiğiniz kişilerin adlarını kim belirleyecek?

WEINER: Çok basit. İşte hastaların listesi.

(*Hepsi de listeye bakmaktan çekinir.*)

İşte. Her hasta ve onun hastalık çizelgesi. Her bir has- tanın kanındaki şeker miktarı. Her bir hastanın adı, yaşı, medeni hali, mesleği, toplum içinde bugüne ka- dar yapmış olduğu hizmetler. Hepsi burada kayıtlı. Kendiniz bakın!

(*Her birine listeyi gösterme çabasıdır. Kırmise bak-*

mak istemez.)

YARGIÇ: Beni rahat bırakın. Görmek istemiyorum onu!
HAHAM: Hayır, istemem!

WEINER: Baksanıza! İşte! Gerçek, ak ile kara kadar açık. İşte: Yetmiş sekizlik bir dul adam, çocuksuz, kritik du- rumda. Bu ise: Otuz altı yaşında bir adam, üç çocuk babası. Kendiniz okuyun! Size adları söyleyeme- rek var mı?

YARGIÇ: Hayır! Ad söylemeyin lütfen!

HAHAM: Liste yapmaya ne gerek var? Yarın kimin ölüp ki- min kalacağını biliyor musunuz? Hayatı yalnız Tanrı verir, almak da yalnız ona mahsustur. Hayatı kime ba- ğışlayacağımı ve kimden geri alacağımı yalnız o bilir. Buna karışmaya hakkı yoktur insanların.

(*Hastane bodrumundaki dört kişinin önüne yukarıdan aşağıya doğru beyaz bir perde iner. KITTEL beklenme- dik bir anda sahnenin bir köşesinden çıkar, seslenir.*)

KITTEL: Gens! Gens!

(*GENS gelir.*)

Bir mantık problemini çözmem zorundayım, Gens. Çö- zümde bana yardımcı ol. Bir erkek ile bir kadın evlen- di. Bir çocukları var. Onlar çoğaldılar mı, yoksa çoğal- madılar mı?

GENS: Hayır, çoğalmadılar.

KITTEL: İyi. İki çocuk sahibi olurlarsa, çoğalmış sayılırlar mı?

GENS: Ha...hayır. İki çocukla hâlâ çoğalmış sayılmazlar.

KITTEL: Ya üç çocukla?

GENS: Üç çocuk mu... ah, bu bir çoğalma demektir.

KITTEL: Ah...ha...ah. Başbuğ Hitler, Yahudi ırkının doğal artışının önlenmesini emretti. Bu demektir ki, üçüncü çocuk...

GENS: Fazla mı?

KITTEL: Fazladır...kesinlikle...Biliyordum, benim için bu problemi çözeceğini, Gens...haydi bakalım! Üçüncü

çocuğun ayıklanması. Bir baba, bir anne, bir çocuk, bir çocuk. Üçüncüsü, yok! İş başanal Haydi! (GENS'e ucu kıvrık bir baston fırlatır. GENS bir kaide üzerine çıkarak ayıklanmaya başlar. Kullanacağı resimler, arka plandaki beyaz perde üzerine bir projeksiyonla yansıtılır.)

GENS: Baba, anne, çocuk, çocuk...

Baba, anne, çocuk, çocuk...

Haydi! Acele! Çabuk, daha çabuk!

Baba, anne, çocuk, çocuk...

(Ayıklama sırasında KRUK öne doğru gelir ve görünmeyen sekelerine yazdırır. Makinenin günlüğü, ailelerin çığıllıkları ile GENS'in emirlerine karşır.)

KRUK: Benim önümdeki sekizinci sırada beş kişi var: Adam, karısı ve üç çocuk. Şimdi ne olacak? Gens sayıyor: "Baba, anne, çocuk, çocuk." On iki yaşındaki üçüncü çocuğa sıra gelince, onun sırtına bastonuyla vurarak sıradan dışarı çıkarıyor. Yine bastonuyla, anne, baba ve iki çocuğu, hayatta kalacaklarını öbeğine itiyor. Üçüncü çocuksa, beri tarafta kalıyor. Hayatta kalacaklarını içersinde yer alan aile umutsuzca ağlıyor, yakınıyor: "Çocuğumuzu kaybettik. Bir Yahudi tarafından alkondu çocuğumuz. Çocuğumuzu Gens aldı!" Aralıksız saflar oluşturarak öne doğru ilerleyen insanlar korkunç bir öfkeye kapılıyor. Aralarında fısladışlar yorlar: "Gens bir Yahudi katil. Bir hain." Birkaç sıra önümde bir anne, bir baba ve bir çocuk yürüyor. Gens sayıyor: "Baba bir, anne iki, çocuk üç." Birden babanın yüzüne haykırıyor: "Hey budala, ikinci çocuğun nerede, nerde bırakın?" Baba kekeleye başlıyor: "Benim ikinci çocuğum yok. Yalnız bir..." Jacob Gens, onun sözünü bitirmesine izin vermiyor. Sırtına bastonuyla vuruyor. Bağırışmalar. Kargaşa. Bu keşme-keş içersinde, Jacob Gens, daha önce yana ayırmış olduğu çocuğu bastonunun sapıyla boynundan çekiyor.

Onu tek çocuklu ailemin yanına iip kükrüyor: "Hey budala! İşte senin öteki oğlun! Aptal adam, bunu bir kez daha yaparsan, onu kesin olarak kaybedersin!" Çocuk, hayatta kalacaklarını içinde yer alan yabancı aileye gidiyor. Artık kurtulmuştur.

(Beyaz projeksiyon perdesi tekrar yıkan çıkar. Hastanenin bodrumundaki topluluk, daha önce neredeyse, yine orada görünür. Tartışma siter.)

HAHAM: Sayın Dr. Weiner! Bizler hukuk ve ahlâk açısından kimin yaşayıp kimin ölmesi gerektiğine karar verecek yetkiye sahip değiliz. Buna ancak Tanrı karar verebilir. Yalnızca Tanrı, başkası değil.

WEINER: Saygısızlık saymayın ama, Sayın Haham, sözünü ettiğiniz nasıl bir dünyadır? Sizin ilkelerinizi, ancak adaletin bulunduğu bir dünyada geçerlidir. Ama burada? Böyle bir dünyada? Burada her şeye insanlar karar veriyor. Her şey! Ve sizin Tanrı iradesi dediğiniz şey, kötü insanların iradesidir.

HAHAM: Tanrıya küfürdür bu!

WEINER: Bizi hayata bağlayan, Kızlordunun buraya girdiği günü görebilme umududur. Bu ilaç amputiünde 'BEL-KI' sözcüğü var. Görüyor musunuz? İnsulin olarak tanınan bu sıvı, kimi insanlar için, ilkelerinizde bulunan dan çok daha fazla umut taşıyor. Kimi insanlar için bu ilaç, gerçek bir umuttur. Kimilerimse, özlemle beklediği günü görmesini sağlayamayacaktır. Ve Tanrı katunda karar verilmiyor buna. Burada veriliyor, işte bu amputi sayesinde! Hangi hastaya bununla yardım edebileceğimi bildiğim halde, bilmiyormuş gibi yapamam.

HAHAM: Tanrıya küfürdür bu!

WEINER: Sayın Dr. Gottlieb, siz benden daha yaşlı ve daha deneyimli bir hekimsiniz. Neden hiçbir şey söylemiyorsunuz? Beni desteklemeniz gerekir. Sonuç olarak benim sözünü ettiğimi çok iyi biliyorsunuz.

12. SAHNE

GOTTLIEB: Hastalar arasında insanlık dışı ayırım yapıldığı gerekçesiyle bu toplantıyı terk ediyorum.

WEINER: Peki bana, ilaçları tükenene kadar, bir otomat gibi dağıtmamı mı öneriyorsunuz? Bu mudur ahlak anlayışımız? Akli kullanmadan, bir otomat gibi davranmak, duygusuzca ve mantıksızca bir şey değil mi?

GOTTLIEB: Ne istiyorsanız, onu yapın. Ben bu işte yokum. Siz tıp bilimini canavarlığa alet ediyorsunuz. Hastalar arasında bir ayıklama, bu Nazi hekimliğidir!

WEINER: *Ben mi canavarlığa alet ediyorum? Asıl sizsiniz!* bunu yapan! Hepsini ölüme siz mahkûm ediyorsunuz. Sorumluluktan kaçuyorsunuz! Nazi hekimliği, *bitirdir!* (Hepsi gider. *Yalnız WEINER kalır. Arkalarından seslenir.*)

Siz aslında kimi protesto ediyorsunuz? Beni mi? Yoksa kendi vicdanınızı mı?

(GENS içeri girer. Hastanenin bodrumuna bir ziyarette bulunmaktadır. Elinde bir şişe vardır ve sarhoştur. Sarsıntı geçirmiş gibidir. Dili dolaşır.)

GENS: Anne, baba, çocuk, çocuk...

(WEINER'i fark eder, ona el sallar ve kendini gıysi yığınının üstüne atar.)

Neden buradasın hâlâ? (Kısa bir ara) Niçin kaçmıyorsun? Partizanlara git haydi! Polonya için gerekli her türlü belge var sende. Sahte belgeler... İnkâra kalkışma. Biliyorum. Senin yüzün de, tam bir Polonyalı. Varşova şivesiyle konuşuyorsun zaten. Daha ne bekliyorsun? Neyi? (Sessizlik) Getto'da gelecek yok. Niçin kaçmıyorsun partizanların yanına?

WEINER: Korkuyorum.

GENS: Senin ormanlarda yaşama şansın, Getto'dan daha fazla.

WEINER: Karar verecek cesaret yok bende.

GENS: Ya burada kalmaya, buna cesaretin var mı?

WEINER: Kaçıp gitmek ve savaşmak, Getto'da kalıp tam bir umutsuzlukla ölümü beklemekten daha fazla cesaret gerektirir.

GENS: Anlamıyorum.

WEINER: İnsan kaçıp giderse bir karar vermiş olur, bu kardan da kendisi sorumludur. Yalnız kendisi. Buradan da, Getto'da ise insan herhangi bir karara varmadan yaşamını sürdürebilir. Her şey olayların akışına bırakılır. Burada hareketsizlik felsefesinden daha güzel bir şey yok. Beklemek ve hiçbir şey yapmamak.

GENS: Getto'da gelecek yok.

WEINER: Siz Litvanya Ordusunda subaydınız. Silâhlardan anlıyorsunuz. Savaşabilirsiniz. İstedüğünüz an Getto'yu

terk edebilirsiniz. Niçin ormanlara gitmiyorsunuz?
GENS: *(Bir ayyaşın edepsizliğiyle)* Benim yerim burası. Getto. Kalan Yahudilerle birlikte. Ormana da kaçmıyorum işte.

WEINER: Bir yanı değil bu. Siz de benim kadar biliyorsunuz ki, ormana giden yol, bir kaçış değildir. İnsan yaşamak için gider ormana. Ormanlarda yaşayan partizanlar kahramandırlar.

(GENS, bütün sarhoşluğu uçup gitmiş gibi, dimdik doğrulur.)

GENS: İyi dinle! Almanların bizim için ne düşündüğünü henüz kavramadığın gün gibi ortada. Onlara karşı direniş hareketi, sadece silâhlamak ve savaşmak anlamına gelmez. Ormanlara kaçıktan ya da sabotaj ve öldürme olaylarından daha fazla bir şeydir direnmek, hatta Getto'daki yeraltı örgütünün düşünebildiğinin de ötesinde bir şeydir.

(WEINER, GENS'in sözünü kesmeyi dener, ama o konuşmasını sürdürür. Sesi yükselmiştir.)

Bundan habersizmişsin gibi davranma öyle! Ağır yaralı olarak Ponary'den kaçmayı başaran küçük bir kıza getirdiklerinde, yeraltı hareketinin başkanı buraya, hastaneye sen kendin getirdin. Getto'da ne olup bittiğinden habirim var. Bana sordun. O halde dinle! Almanların istediği, yalnızca bizim bedenlerimizi yok etmek değil. Hayır! Ruhumuzu da yok etmek istiyorlar. Anlıyor musun? Ruhlarımızı nüfuz etmek istiyorlar. Kurşunlarını eüimize, düşüncelerimizi de ruhumuza saplamakta kesin kararlılar. Anlıyor musun? Onlara karşı savaşımız bir akıl savaşı olmak zorundadır. Dinliyor musun? Böyle bir şey olmamalı! Asla! Onları yumruklarımızla değil, aklımızla yeneceğiz! İnsülin konusunda da da anlatacağım var. Yahudi halkı şu anda tarihinin en ağır dönemini yaşamaktadır. Almanlar hepimizi kallelemek istiyorlar. Daha önce milyonlarca Yahudi öldürüldü. Ama hepimizi öldürmeyecekler. Savaş kaybedecekler, ama bizi manen yemelerine izin vermemeliyiz. Ölümcül hastalıklarımızı bize bulaştırmalarına izin vermemeliyiz. Anlıyor musun? Zafere ulaşmak istiyorsak, güçlü olanlarımızı, ruhumuzu onlardan korumak ve kurtarmak zorundayız. Yalnız beden değil, manen de kurtarmalıyız. Anlıyor musun? Ayrılanma! Başka seçeneğimiz yok. Hastalar, güçsüzler, umutsuz durumdaki olanlar, feda edilmelidir. İnsülin için söyleyeceklerim bu kadar! Bilmiyorum, gelecek kuşaklar burada olup bitenleri anlayabilecekler mi... Almak zorunda kaldığımız kararları onaylayabilecekler mi?.. Ama biz, kurtarılacak ne varsa, kurtarmalıyız! O nedenle burada bir tiyatro olmasını ve konferanslar, kültürel etkinlikler, eğitim ve çocuklar için ibranice öğretilimi istiyorum. İşte bundan dolayı ormanlara gimiyorum, nedeni bu. Kurtarabileceğim kadar Yahudiyi kurtarmak istiyorum!

(Şişeden bir yutulum alır, doğrulur ve gider. Bu arada mırıldanır.)

Getto'da gelecek yok. Gelecek yok.

İKİNCİ BÖLÜM

13. SAHNE

(GENS çıkarken, içeriye tabut taşıyan dört genç adam girer. Getto'yu çevreleyen duvardaki bir delikten girmişlerdir. GENs, genç adamları cep feneriyle aydınlatır. Gençler oldukları yerde kalakalırlar. GENs içlerinden birini tanır.)

GENS: Leibe Grodzenski mi?

LEIB: Evet, şef.

GENS: (Tabutu gösterir) Bu nedir?

LEIB: Getto'nun dışındaki mezarlıkta birini gömdüler, biz de tabutu geri getiriyoruz.

GENS: Duvardaki delikten geçerek mi? Kapı yok muydu?

LEIB: Bu yol daha kısa...

GENS: Acaba onun içersinde yeraltı hareketi için silâhlar da bulunuyor mu? Hayır, değil mi?

LEIB: Yeraltı hareketi için silâhlar mı? Biz mi? Şaka yapma, Şef...

GENS: O halde ne var içinde? Macar salâmı mı? Şeker mi? Kahve mi?

LEIB: Ölü'nün ruhu, Şef: Yemin ederim.

GENS: Bana biraz ağır bir ruhmuş gibi görünüyor, ha?

LEIB: Eh, öylesi de var, böylesi de, Şef.

GENS: Yarın sabah saat dokuzda, 5000 rublelik bir başışla komiserliğe gelin, suçlu gençler için kurduğumuz cezaevi yararına olacak bu. Tamam mı?

LEIB: 3000 ruble olsa?

GENS: Derhal komiserliğe gel benimle!

LEIB: Yarın sabah, saat dokuz, 5000 ruble, Şef. Leib Grodzenski söz veriyor sana!

(GENS, LEIB'in yakasına yapışır.)

GENS: Benimle geliyorsun! Dostların gelip de seni kurtarıncaya kadar, orada kalacaksın, anladın mı? Bir dahaki sefere, siz yeraltı mensupları, Jacob Gens'e takılmaktan sakının.

(LEIB'i itekler ve onunla çıkar. Diğer üçü, tabutla sahnedeki kalır.)

JANKEL: Hey, Geiwisch, şimdi ne yapıyoruz? Onu dışarı çıkartalım mı hemen?

GEIWISCH: Yanında 5000 ruble var mı, salak adam?

JANKEL: O halde, ne yapalım?

GEIWISCH: Weisskopf denen adam gelip malları almıcaya kadar bekleriz. Bize mangırları sayınca biz de gidip Leib'i dışarı çıkartabiliriz.

(JANKEL ve GEIWISCH tabutun üzerine otururlar ve kendilerine bir sigara sararlar. 'Gangster Şarkısı'nı söyleyip dans ederler.)

HEP BİR DEN: (Şarkı söylerler)

Bizler bir takımız, kimse dağıtamaz bizi
hiç yakalanmayız, kimseler tutamaz bizi
pusudayız pusuda
çünkü orda rahat var
ve sorun değil asla
bizim için bir duvar

yıkılsa da bu dünya

asla bozulmayız biz

bozulsa da işimiz

hep belâ var Getto'da

değişmez hikâyemiz

onlar kalın kafalı

asla bozulmayız biz

hiç mi hiç bozulmayız

Ortağı yıkar da yatarız yosmalarla
gönüllü olmazlarsa o zaman bu iş zorla

kanun vız gelir bize
yoktur bizim tabu'muz
korkan koyundur ama
biz vurgunu vururuz

Başkaları uyurken yollardayız hepimiz
Yahudi Kurulundan bozuktur sinirimiz
ne Gens, ne de şu Stenz
ilgilendirir bizi
Kittel'in zart zurtu da bizim için fark etmez
yıkılsa da bu dünya
asla bozulmayız biz
bozulursa işimiz
hep belâ var Getto'da
değişmez hikâyemiz
onlar kalın kafah
asla bozulmayız biz
hiç mi hiç bozulmayız

JANKEL: Pişşt!.. Oradan biri geliyor!
GEIWISCH: Bizimki mi yoksa?
(CHASSID getir.)

CHASSID: Merhaba, gençler.
GEIWISCH: Weisskopf'tan mı geliyorsun?
CHASSID: El falna bakıyorum.
GEIWISCH: Defol burdant!
CHASSID: Oh-ho, ne görüyorum orada? Gelecek hafta
esash bir değişiklik olacak senin hayatında.
GEIWISCH: Defol, dedim!
ELIA: Bir dakika. Nereden bildin bunu? Daha elim bile
bakmış değilisin.
CHASSID: Kulak falından da anlardım. Bununla birlikte el fa-
lında daha çok şey görebilirim.
ELIA: Öyleyse haydi! Oku elimi.
(CHASSID'e elini uzatır, o da okunmaya başlar.)
CHASSID: Oh-ho, ne görüyorum orada... sekiz, üçü yeni-

yor. Elinin gizlileri bana, Chet'in Gimmel'i yendiğini
söylüyor. Gimmel, German'lere eşittir. Chet ise, öz-
gürlük ve bağımsızlık anlamına gelen Cherut'a eşit.
Üç vakte kadar Almanlardan kurtulmuş olacağız,
umarım, adları ve anları belleğimizden silinir, böyle-
ce bu işin sonu gelir.
ELIA: 'Üç vakit' ne oluyor?
CHASSID: Üç hafta mı desem, üç ay mı desem, yoksa üç yıl
mı... (Avcıyı açar.) Otuz ruble lütfen...
ELIA: Üç saniyeye ne dersin?
CHASSID: Belki. Lütfen 30 ruble.
ELIA: Al öyleyse.
(Onu bıçaklar. CHASSID, kanındaki bıçakla ELIA ta-
rafından birkaç adını öteye çekilir. Elia bıçağı dışarı çı-
karmış, CHASSID yere düşer. ELIA onun cebini yok-
lar.)
GEIWISCH: (Bağırır) Neden yaptın bunu, koca budalalı!
(CHASSID'in yanına çönelmiş olan ELIA, ayağa kal-
kar. Elinde bir tomruk para tutmaktadır.)
ELIA: İşte, bin, iki bin, altı bin, on bin!
GEIWISCH: Tabuttaki malı çıkarıp içine bunu koyalım!
(Tabuta giderek kapağını açarlar. Tabunun içinden kefe-
ne sarılı biri doğrulur ve oturur. Ölü, daha sonra ayağa
kalkar. Üç genç adam, çığlık çığığa kaçsınlar. Ölü, ta-
buttan çıkar ve tizerindeki kefeni çıkarır. Bu sırada
KRUK kitaplığına girer, görünmeyen sekreteline yazdır-
maya başlar. Yazı makinesinin tikirtileri işitilir.)
KRUK: Bu, Getto'da soygun amacıyla işlenen ikinci cinayet.
Bu kez katillerin Getto-Yeralı Dünyasından oldukları
rı besbelli. Araştırmalarım, soygun ve cinayetin Get-
to'da çok yaygınlaşan karaborsayla yakın ilişkisi bulun-
duğunu ortaya çıkarıyor. Zengin Getto sakinleri, pahah
eşyalara para ödeyebiliyorlar, bizim Yeralı Dünyası
da bu malları sağlıyor.
(Bu arada ölü üzerindeki kefeni çıkarıyor, bu KIT-

TEL'dir. Keşeni tabuta fırlatır, oradan kalın bir kitap alır ve tabutu yine kapatır. Kalın çerçevesi bir başa gözlük takar, kitabı koltuğunun altına yerleştirir ve böylece DR. PAUL'e döner. Döner, KRUK'un kitaplığına girer.)

14. SAHNE

PAUL: Bay Hermann Kruk'la mı müşerref oluyorum?

KRUK: Ya ben kiminle müşerref oluyorum?

PAUL: Dr. Paul. Rossenberg Yahudisiz Yahudiliği Araştırma Merkezinden. Sizi tanıdıma sevindim. Kurumumuzun adını daha önce duymuş muydunuz?

KRUK: Duymuştum, ama fazla bir şey bilmiyorum.

PAUL: Öyleyse anlatayım, Bay Kruk, kurumumuz Yahudi kültürünün her kesiminden gelen bilimadamları ve uzmanlara çalışmakta, onları bu iş için seçilmiş belirli Getto'lara göndermektedir. Amacımız bu kültürün manevî ve dinî öğelerini araştırmak ve belgelendirmektir, şöyle de ifade edebiliriz, sap ile samanı birbirinden ayırmaktır. Biz, bu kültürü temsil eden seçilmiş malzemeyi belirli yerlerde toplamayı ve daha sonra da Frankfurt'taki Merkez-Enstitüye göndermeyi planlamaktayız. Bu zengin kültürün günümüzdeki temsilcileri bir talihsizliğe uğramadan önce, söz konusu işin sonuçlandırılması gerekiyor. Ben, Wilna'ya gönderilme onuruna sahip oldum, aramızda bilimadamlarına yakışır çok yakın ilişkilerin kurulup gelişmesini ummaktayım. Hakkınızda bazı şeyler duymuştum. Ama sizin benim hakkımda hiçbir şey bilmediğiniz muhakkak. Bu yüzden size en son kitaplarımı takdim edebilir miyim?

(Koltuğunda taşıdığı kitapları KRUK'a sunar. KRUK kitapları karıştırır.)

KRUK: Talmud üzerine araştırmalar...

PAUL: Doğru. Kudüs Talmud'u. Gördüğünüz gibi, bu benim uzmanlık alanım. Üzülerek itiraf etmeliyim ki, Aramice'ye henüz vakıf değilim. Ama öğrenmeye başladım. Hatta Babil Talmud'u da bana o kadar yabancı değil. Bir sayfa Gemore'yi dilimize çevirebilirim.

KRUK: Nasıl oldu da, beni gelip buldunuz, sorabilir miyim?

PAUL: Şöyle, bir eğretilenle ifade etmek gerekirse, Hannah Jochanaan Ben Sakka'i'nin kullandığı yöntemi tersine çevirip kullandım.

KRUK: Anladım, nasıl?

PAUL: O, işgal altındaki Kudüs'ü tapınak yıkılmadan önceki akşam terk etmişti. Kentin dışına dört öğrencisi tarafından bir tabut içerisinde taşındı. İçte ben buraya, Litvanya'nın Kudüs'üne¹ –yine bir eğretilenle ifade etmem gerekirse – aynı yoldan ayak basım. Hahi! Hahi! Oturalım mı?

KRUK: Buyrun!

PAUL: Büyük şairiniz Bialik'in dediği: 'Ayakta iken sen-konuşursun-oturunca...'

KRUK: 'Konuşulur...'

(PAUL güler, KRUK da onunla birlikte güler, sonra ciddileşir.)
Nasıl olur da, bir...

(Susar, sesini PAUL tanınır.)

PAUL: Benim gibi bir kâfir nasıl olur da Yiddiş konuşur? Bunu sormaktan niye korkuyorsunuz? Yoksa bir kâfiri benzemiyor muyum? Kudüs'te bile beni Yahudi sandılar. Hiç olmazsa Araplar. 1936 Mezalimi'nde beni neredeysen öldürüyorlardı. Pazarada dolayırken bir kaç Arap sokak serserisinin eline düşmüştüm. Yahudi Haganah devrimcileri – ne adanlardı onlar son anda yetiştirip beni kurtarmasalar, şimdi burada karşı karşıya oturamaz, sohbet edemezdik. Hahi! Hahi!
(Gülüşü ansızın tehditkar bir hal alır. Hep beklemedik bir anda güler, arkasından birdenbire ciddileşir. Sesi bir anda buz gibi olabilmektedir.)
Kudüs'te buldunuz mu?

KRUK: Hayır.

PAUL: Bu bir ayıp.

KRUK: Filistin'i de hiç görmedim.

PAUL: Bu, daha da büyük bir ayıp.

KRUK: Siyonist değilim ben.

PAUL: Komünist miydiniz?

(KRUK ona bakar ve yalan söylemenin gereksiz olduğunu anlar.)

KRUK: Öyleydim!

PAUL: Siz, Komünist Enternasyonalin Polonya Kesimi kurucu üyesiydiniz.

KRUK: Hakkımda her şeyi biliyorsunuz.

PAUL: Hayatınızda böyle bir komünist dönemim bulunmasından bugün sıkıntı duyuyor musunuz?

KRUK: Sıkıntı mı? (Kısa bir ara) Hayır. Ekim Devrimi gerçekleştiği sırada heyecandan sarhoş olmuşum. Bu devrimin haksızlıklara son vereceğine ve Yahudiler de dahil olmak üzere ulusal azınlıkların artık izlenmeyeceklerine kesinlikle inanıyordum.

PAUL: Siz partiden Stalinci zorbalıklardan daha önce ayrılmıştınız, değil mi?

KRUK: Çok daha önce. Ben Stalin yüzünden ayrılmadım, kendi partimdeki Yahudi eylemcilerin Yahudi kültürünü ihmal etmeleri ve yerleri yüzünden ayrıldım.

PAUL: Hem de dindar olmadığınız halde?

KRUK: Hiçbir zaman dindar olmadım, bir tanıtanamaz olarak da öleceğim. Buna karşın Yahudilerin kendiliğinden nefret etmeleri, hep anlaşılabilir bir şey olarak kalmıştır bende.

PAUL: Peki, şimdi anlıyor musunuz bunu?

KRUK: Evet, Almanların sayesinde.

PAUL: Anladım.

KRUK: Almanların bize revâ gördüğü onca şeyden sonra, Yahudi Gestapo Ajanı Dessler ya da Getto Karakol Şefi Yahudi Lewas, Yahudileri sadistçe dövüldüğü ya

1. O dönemde Wilna Yahudileri için Litvanya'nın Kudüs'ü sayılıyordu. (Çev.)

2. Yahudi Almancası. (Çev.)

da Yahudi Danışma Kurulu binalarında düzenlenen eğlencelerde Yahudi polislerin Alman subaylarla kardeşlik ettiği, kafa çektığı ve Yahudi fahişelerle düşüp kalktığı dikkate alınrsa, Yahudilerin kendi kendilerine karşı ne kadar derin bir kin duyduklarını kavrayabiliyorum.

PAUL: Buna rağmen siz inançlı bir sosyalist, sizdeki deyimle, bir bundist olarak mı kaldınız?

KRUK: Evet, ben öyleyim.

PAUL: Başınızdan geçen bunca şeyden sonra, sosyalizmin azınlıklar konusunda Yahudilerin kültürel özerkliğine izin vereceğine hâlâ inanıyor musunuz?

KRUK: Evet. Belki o günü görmeyeceğim, ama buna kesinlikle inanıyorum.

PAUL: Bu bana bir şaside' efsanesini hatırlatıyor. Kralın birini işlediği suçtan dolayı oğluna kızar ve onu sarayında tutkular. Ne var ki, çok geçmeden bundan pişmanlık duyar. Bir ulak çağırır ve der ki: 'Git, oğlumu bul ve benzerden istediği üç şeyi sor.' Ulak gider, kralın oğlunu perişan ve kirpas içinde bulur. Prense der ki: 'Kralın ulaşı gelip de senden üç dilekte bulunmanı isteseydi, yâ-nitnin ne olurdu?' Prense yanıtlar: 'Ekmek, giyecek ve bir yuva.' Ulak geri döner, olanları krala anlatır. Bunun üzerine kral der ki: 'Oğlum bir prens olduğunun unutmuş. Yoksa bir tek dilekte bulunurdu: 'Saraya geri dönmek'. Böylece öteki dilekleri de yerine gelirdi. Bir dolu giysiye, en iyi yiyeceklere ve yuvasına sahip oldu. Demek ki oğlumu hepten kaybetmişim.' -Siz Yahudilerin kültürel özerkliğinin ve onlara lütuf kabiliyetinden verilecek birkaç ayrıcalığın mı düşüncü kuruyorsunuz? Saraya dönmeyi niçin istemiyorsunuz? Filistin'le hepsine sahip olabilirsiniz, günün birinde iynin kötüyü galip geleceğini beklemenize gerek kalmazdı.

1. Doğu Avrupa'da yerleşik Yahudi mezhebi.

KRUK: Sayın Dr. Paul, siyonistler hesabına reklam mı yapıyorsunuz? Kudüs'te ne yaptınız?

PAUL: İbrani Üniversitesinde okudum. Bir soru sormama izin verin: Gens'in Getto'yu yönetirken Dessler ve Muschkat gibi adamlardan yararlanmasına taraftar olduğunuzu biliyor muyuz...

KRUK: Gens, sizin koyduğunuz koşullar altında ne yapabileceksene onu yapıyor.

PAUL: Savunmayın bu adamları! Ben de hoşnut değilim onlardan. Bizim gibi olmak için çok çaba harcıyorlar. Hiç kimse, dev aynasında kendi iğrenç karikatürünü görmekten hoşlanmaz. Ama siz farklısınız. Yolunuzdan şaşmıyorsunuz. Dinleyin, Kruk. Gençliğinizde 1921-1922 yılları arasında Polonya'daki Yahudi aleyhtarları zorbalıklar sırasında, yeraltı hareketinin bazı cesur eylemlerinden sorumlu olduğunuzu biliyorum. Korkusuz bir adamsınız, bunu biliyorum. Gens ve arkadaşlarının artık bize uygun düşmediğini, onları atıp yerine sizi getirmek istediğimizi söylesem, ne dersiniz? Birlikte çalışmayı arzuladığımız adamları kendiniz seçebilirsiniz.

KRUK: Teşekkürler! Asla olmaz! Hiçbir görev kabul etmiyorum.

PAUL: Bu reddedişinizle Gens'e taç giydirmiş olsanız da mı?

KRUK: Vay! Vay! Vay! Sizin lütfunuza bağlı olan bir kraldan Tanrı korusun bizi. Şaside efsanesine gelince: Prens asla kaybetmiş değildi. O, insanların gerçekten neye gereksinim duyduğunu, nelerden vazgeçebileceğini tam anlamıştı. İnsanlar için yuva, herhangi bir ülkede değil, ancak kendi kültürleri içersinde olur. Kültürleri olmazsa kimlikleri de yitirirler.

PAUL: Siz azınlıkta kalmayı yeğlediniz ve bununla da Filistin'in ve siyonizmin geleceğini Gens gibi adamlara terk ettiniz. Bizim veya başkasının, onlara sunduğu

yelkiyi geri gevirmeyeceklerdir.

KRUK: Getto'da belki, ama Filistin'de değil.

PAUL: İzinizle, ben başka düşünmedeyim. Kudüs'te öğrenim gördüğümü söylemişim size. Ama hepsi bundan ibaret değil. İçinde Gens ve Dessler'in de yer aldığı aynı siyonist harekete mensup belirli grupların yöneticileriyle de bağlantım oldu. Ne konuştuğumu çok iyi bilmekteyim. Sizin temsil ettiğiniz ve uluslarımız arasındaki yaşamsal önem taşıyan dengeyi kurabilecek tek öge olan Yahudiliğin büyük bir hayranıyım. Tam siyasal etkilene olanığına sahipken görev almak iste-meysinizze üzülüyorum. Korkunç bir tarihi yanlışlığı düzeltbilirdiniz!

KRUK: Hangi önemli denge? Hangi tarihi yanlış? Hangi olanak? Siz neçün söz ediyorsunuz?

PAUL: Bunu bir başka fırsatta tekrar tartışacağız.

(*Ayağa kalkar, bir liste çıkarır, KRUK'a verir.*)

Gelecek sefer bu kitapları, Berlin'e gönderilecek biçimde paketlenmiş olarak hazırlayın bana. Ayrıca sizden Wilna'daki Karaylar Mezhubi üzerine bir araştırma yapmanızı istiyorum. Berlin'de Karayların Yahudilerinden olup olmadıklarına dair bilimsel bir açıklamaya gereksinin var.

(*Arka planda kalabalığın gürültüsü duyulur. PAUL ve KRUK ayağa kalkarlar. PAUL, gürültünün geldiği yönü işaret eder.*)

Görüyor musunuz? Öteki Yahudiler bunlar. İktidarın yolunu biliyorlar. Onlar, bizim biçimi bozulmuş kari-katürlerimiz.

(*Acı acı güler ve kaybolur.*)

15. SAHNE

(GENS, YARGIÇ, DR. GOTTLIEB, DESSLER ve MUSCHKAT girerler. Son ikisi, kolumda işaret bulunan Getto polis üniforması giymiştir. DESSLER göbekli, kel kafalı, kalın ve sıyah bıyıklıdır. DESSLER ve MUSCHKAT, ölümlü cesasına çarpıtılan GEWISCH, ELIA ve JANKEL'i idam seh-pasına götürürler. Üçünün de elleri arkalarından bağlanmış. Kafllenin sahneye gelişi sırasında kasap gıysili iki kişi, üst ke-nanna birer el kancası yerleştirilmiş yaklaşığ üç metre yitsekli-ğindeki üç büyük idam seh-pasını sahneye sürerler. Kancalar-dan celleri ipleri sarkmaktadır. Onların altına üç sandalye ko-nur. Bunlar olup bitirken GENS bağırır.)

GENS: Yargıç bey!

YARGIÇ: Wilna Gettosu Yahudi Mahkemesi, sanık Jankel Polkanski ile Itzig ve Elia Geiwisch kardeşlerin duru-munu 4 Haziran 1942 tarihindeki duruşmada görüşüü. Sanıklar 3 Haziran gecesi tiyatro oyuncusu ve falcı Jo-seph Gerstein'i bıçaklamakla suçlanmaktadır. Da-va sonucunda anlaşılmıştır ki sanıklar yalnız adı geçe-ni öldürmekle kalmamış, maktul Herzl Liedes'i de öldürmüş ve Strashuna Caddesi, No. 9'daki evin bod-rumuna gömmüşlerdir. Getto Mahkemesi, her iki olayda sanıkları suçlu bulmuş ve asılarak idamlarına karar vermiştir.

GENS: Yargıç bey, Yahudi Danışma Kurulunun sayın üyele-ri, polis şefleri, bayanlar, haylari! Yetmiş beş bin Ya-hudiden geriye yalnızca on altı bin kişi kaldı. Bu on altı bin Yahudinin görevi, dürüst, namuslu ve çalışkan insanlar olmaktır. Böyle olmayanların yazgısı, bu mah-kûmlarınkiyle aynı olacaktır. Biz buna benzer her du-rumda kesinlikle takipçi olacak ve cezayı bizzat infaz edeceğiz.

(KITTEL içeri girer, GENŞ'in yakınında durur. Kısaca selâmlaşır. GENŞ devam eder.)
Öbür Yahudileri öldüren üç Yahudi katilin ölüm cezası bugün Schlachter Sokağı No. 9'da eski mezbananın avlusunda infaz edilecek. Infaz, canımızı korumak ve Getto'da düzeni sağlamakla görevli Yahudi polisi tarafından gerçekleştirilecek. Polis şimdi görevini yerine getirecek ve cezayı infaz edecek. Başlatalım.
(DESSLER ve MUSCHKAT idam mahkûmlarının yanına giderler ve onları darağacına götürürler. Üçü de sandalyelere çıkar. İlmikler boynlarına geçirilir. GENŞ bastonunu kaldırır ve onu hızla aşağı indirerek işaret verir. Sandalyeler itilir ve üçü de asılır. KRUK, görünmeyeni sekreterine yazdırır.)

KRUK: Mahkûm Jankel Polikanski'nin asıldığı ip koptu ve Jankel yere düştü. Yaşıyordu. Gens, onu eski bir idam gelenegine göre, bağışlamak istedi. Ne var ki, mahkûm tekrar ayağa kaldırıldıktan sonra Kittel, Roma kayzerleri gibi başparmağıyla aşağıya doğru bir işaret yaptı. Bunun üzerine Jankel ikinci kez asıldı.
(Arka planda, asılanların sallandığı ve bedenlerinin hürüz çırpındığı bir sırada KITTEL sahnenin ortasına girer, kolunu kaldırır ve mühtürlü bir yazıyı çıkartıp mühtürlü söktükten sonra bir duyuru yapar.)

KRUK: Her bakımdan kusursuz bir iş görmüş olan Wilna Gettosu'ndaki Özerk Yahudi Yönetiminin bu şenli ve etkili gösterisinde size şunu duyurmak istiyorum: Wilna-Getto Yönetimi pek yakında yepyeni ve önemli bir görev üstleneceğinden, ayrıca bugünkü Yahudi Danışma Kurulu şimdiki bileşiminin duraganlığı yüzünden üzerine düşen sorumluluğu gerekli etkenlikle yerine getiremeyeceğinden, bu kurulun feshedildiğini resmen ilan ediyorum. Onun yerine Getto'nun yeni yöneticiliğine Jacob Gens'i getiriyorum. (Alkış) Sekreter olarak Bay Fried kendisine yardımcı olacaktır. Polisle

ilgili görevleri ise, Bay Dessler yüklenecek. (Bravo sesleri)

GENŞ: (Elini kaldırır) Polis müdürlerini ve cemaatimizdeki öteki resmi görevlileri, Yahudi Danışma Kurulu binasında Getto yönetiminin değişmesiyle ilgili olarak düzenlenen şenliğe davet ediyorum. Yeni yönetimin halka hizmet için her şeyi yapacağı yolunda güvence veriyorum.

KITTEL: (Elini kaldırır) İyi bir müzik ve iyi bir tiyatroyu garanti ederseniz, şenliğe katılmaktan sevinç duyacağım. Ve unutulmaz kadın şarkıcınızı yeniden dinlemek, benim için büyük bir onur olacak. Belki de şenliğiniz, onunla olan küçük hesabımı kapatmak için gerçek bir fırsattır benim için.
(Mektubu katlar ve cebine sokar. Gitmek için döner, ancak gitmeden önce bir an durur.)

Öte yandan, bu olay şerefine, Getto'ya çiçek getirmesine bir kerelik izin veriyorum.

(KITTEL gider. İçeri neşeli bir müzik çalan cazband girer. Cesetler darağacından alınır, darağaçları dışarı çıkarılır. WEISSKOPF, büyük bir heyecanla sahneye çıkar.)

16. SAHNE

(WEISSKOPF hazırlıklı sürdürürken, bir yandan aa şunlar olur: Tiyatroyuncuların ellerinde büyük ve renkli çiçek demetleriyle sahneye gelirler. Sahneyi çiçeklerle donatırlar, gelenekler ve kâğıt feneler asarlar, sahne süslenir. Halılar serilir, üzerine minderler konur. Şarap, sucuk ve kızarmış pilav bulunan büyük tepsilir getirilir. Şenlik için sahneye çekitilizen verilir. Şarkı söylenir. WEISSKOPF sürekli olarak oradan oraya koşuşturmaktadır.)

WEISSKOPF: Çiçek getirini! Daha çok çiçek! Her yer çiçek dolmalı. Burada soğuk büfe kurulacak, kızarmış pilavleri de oraya koyun. Sos kabını da yanına. –Salça tenceresi nerede? –Salça nerede? Oh –salça tenceresini getirini! Evet, sana söylüyorum, budala. Ne zaman getirmeyi düşünüyorsun onu? Konuklar buraya gelince mi? İçkiler oraya! –Bir dakikal! –Hayır! Şişeleri bütün salona dağıtın! Herkes rahatça yararlanabilmeli. –Bütün şişeleri açın. –Açın bütün şişeleri. Geriye ne kalır diye kaygınız olmasın. Arta kalanlar, yarın doğru fukara mutfağına. Yahudilerin nasıl bir şenlik düzenlediklerini onlara göstereceğiz! Bunu göstereceğiz o domuzlara! –Rus birası nerede? Gel buraya salak! Rus biralarını da buraya koy! –Açık seçik söyledim, bütün şişeler açılacak. –Tasarufun sırası değil! –Salak herifi! –Maria! Babamın parası mı bu? –Parayı ben veriyorum! –Tasarufa gerek yok! Onlarla bugün bir iş kuracağım, on misli kâr getirecek, yüz misli! Orkestra burada. Sahne nerede? Ha, burası. –Tamam, sahne orası. –Sahne dekoru nerede? Ne, bütün dekorlar bundan mı ibaret? Fukara tiyatrosuna benzemiş burası! Bu dekorları düzenleyen kılkuyruk da kim? Çiçek getirin sahneye! –Yığınla çiçek! Güzel görünmeli di-

şardan bakınca, hoşla gımmeli. Böyle. –Biraz daha çiçek. Esirgemeyin çiçekleri! Yahudilerin neler başara-bileceğini görsünler. Gözleri yuvalarından fırlasın, ağzından burundan yine yerine girsin! Fırvanın her türlü laneti, Hiob'un uzuz illetiyle birlikte üzerlerine yağsın! –Eti masaya koyun güzelce. –Onu görsünler, yesinler, yerken de bogulsunlar. –Ağzlarına alsınlar da dillerinde çıban bitsin! Karnlarını davul gibi şişsinler de boşaltmasınlar! Onleri arkaları tkansın ki Titus kurdü beyinlerinde hora tepsin! Pilav tenceresi arkaya! Öylesine tıksınlar ki barsakları dışına çıksın, boyunlarına dolansın. Mükemmel, mükemmel! Fevkâlade! Her şey tamam mı? Orkestra, müzik! Lütfen!
(Orkestra çalmaya başlar. Konuklar gelir: GENS, DESSLER, MUSCHKAT, KITTEL, iki Gestapo memuru, Yahudi polisleri, üç Yahudi fahişe, KUKLA'ısı ile SRULLIK ve son derece güzel bir akşan kyafeti içersinde CHAJA. WEISSKOPF konukları karşılar, onları içki ve mezeye davet eder. Yemek esnasında CHAJA 'İlkbahar' şarkısını söyler.)

CHAJA: (Şarkı söyler)

Geçiyorum Getto'nun karanlık yollarından,
her yerden yabancı bana.
Sevdiğim nerede, nerede bulurum onu,
bunu bilen yok mu?

Bahar, götür benim gamımı,
Sevdiğimi getir,
geri getir sadık yârim.

Bahar, mavi kanatların üzerinde
kalbimi de al götür,
götür mutlu günlerime!

Ah yanımda olsan sonu gelir kışın
ve her yer neşe dolar.

Düşüme giriyorsun, çiçek dolu kucagın,
gel ve gitme uzaklara!

Güneş renkleri parlattır, ısıttır dünyamızı,
yararı var mı bana?
Kayboldun: söylesene, döneceğin zamanı,
ağlar ve çağırırım seni.

Bahar, götür benim gamımı,
Sevdiceğimi getir,
geri getir sadık yarımı.
Bahar, mavi kanatların üzerinde
kalbimi de al götür,
götür mutlu günlerime!

(Şarkı sırasında, içkili, danslı ve fahişeli bir eğlence baş-
lar. Şarkı bittiğinde, konuklar alkış tutar. KITTEL elini
kaldırır. Bir anda herkes susar. KITTEL, CHAJA'nın
yanına gider, onun elini alır ve öper. Herkes alkışlar.
KITTEL yine elini kaldırır. Yine herkes susar.)

KITTEL: (CHAJA'ya) Kapa gözlerimi!
(CHAJA, söyleneni yapar. KITTEL cebinden büyük
bir inci gerdanlık çıkarır. Konuklara gösterir. Hayranlık-
la dolu bir şaşkınlık. KITTEL gerdanlığı CHAJA'nın
boynuna takar.)
Şimdi açabilirsin.

CHAJA: (İnci gerdanlığı fark eder) Oh!

KITTEL: Ne yazık ki yalnızca inci bunlar, ama nereden gel-
diğimi bilseydin...

(CHAJA gerdanlığı çıkarmak ister gibi bir harekette bu-
lunur, ama KITTEL buna engel olur.)
Yo, yo. Ayakkabıyla başlayan, incide karar kılar. Za-
ten bana 25 gram fasulye borcun var hâlâ. Bağışla, bu
şarkıyı hesaptan düşersek, 20 gram fasulye.

(CHAJA'nın yanından ayrılır, SRULIK'e gider, KUK-
LA'ya döner.)

Peki, küçük dostumuz ne yapıyor? Eskisi gibi küstah

mı hâlâ?

KUKLA: Neden küstah olsun? Sen buna küstahlık mı diyor-
sun? Yalnızca Yahudi cüretliliği.

KITTEL: Ha! Demek Yahudi cüretliliği! Çok ilginç! Kendi-
ne güveniyorsan, bana bir örnek ver bu Yahudi cüret-
liliğinden.

KUKLA: Pek iyi görünmüyorsun.

KITTEL: Doğru. Başım ağrıyor.

KUKLA: Birkaç kafa banyosu al, bütün ağrıların kesinlikle
geçer.

KITTEL: Kafa banyosu da ne?

KUKLA: Başını üç kez suya sok, iki kez de dışarı çıkar.

(KITTEL güler, diğerleri ona ayak ıydurur. KITTEL
birden elini kaldırır. Herkes susar. Soluklarını tutarlar.
KITTEL birden kahkahayı basar.)

KUKLA: Ha, ha! Biliyor musun, bir Alman fıkra dinlediği
zaman niçin iki kez güler?

KITTEL: Hayır, niçin?

KUKLA: Birincisi kibarlığından, ikincisi ise fıkrayı en sonun-
da kavramış olmasından.

(KITTEL bir kez güler, susar, yine güler, yine susar.)

KITTEL: Hey, eski dost! Evet, tam bir küstahlık bu! Ama
seninle bahse girerim, bundan daha küstah olmayı gö-
ze alamazsın.

KUKLA: Peki, nesine?

SRULIK: (KUKLA'ya) Kes sesini budala!

KUKLA: Sen kes sesini, budala! Bırak onu! Dinle: Ben ha-
yatımı koyuyorum ortaya, sen de elli bin koyabilirsin.
(KITTEL elini pantolonunun cebine sokar, oradan bir
kâğıt para çıkarır.)

KITTEL: Üstümde ne yazık ki yalnızca bin ruble var.

(WEISSKOPF ayağa fırlar, esas duruşa geçer ve bir to-
mar kâğıt parayı KITTEL'e uzatır.)

WEISSKOPF: Lütfen, buyrun, Bay Kittel.

KITTEL: Kalemin var mı? Bir makbuz vereceğim sana.

(WEISSKOPF bir kaleni arar.)

KUKLA: Makkuz da ne oluyor? Alman dürüstlüğüne güvenmi tamdır onun. Sizler Harkof'u aldınız, sonra geri verdiniz. Stalingrad'ı aldınız, onu da geri verdiniz. Bu nedenle paramı geri vereceğine güvenbilirsin, hem de 'kuruşu kuruşuna.'

(KITTEL, bir an şaşkınlığa düşer. Herkes dehşet içinde susup kalmıştır. KITTEL para tonlarını SRULIK'e ıztır.)

KITTEL: Al bakalım! Bu kez sen kazandın.

(SRULIK elinde parayla, şaşkın kalakalır, kekeler, KITTEL'e parayı geri vermeye çalışır. Anna KITTEL, çoktan arkasını dönmüştür.)

SRULIK: Hayır, hayır, ah...

KUKLA: Budala! Sok onu cebine! Bir düzenbaz, bir başka düzenbazı dolandırmışsa, dolandırmış sayılmaz.

KITTEL: (Sert bir şekilde, SRULIK'e) Yeter!

(Herkes ölümlü sessizliğine bürünür.)

WEISSKOPF: Bay Kittel! Bay Kittel! Bu konyacı şimdiye kadar hiç tatmadınız. Nefis bir Fransız konyacı.

(Elindeki bir kadeh konyacı ısrarla KITTEL'e verir. İki-si de kadehlerini bir dikişle boğalırlar.)

KITTEL: Aahhh! Paris'i hatırlatıyor bana... Paris... Paris... evet, evet...

(Orkestra Fransızca bir şarkı çalmaya başlar. CHAJA şarkı söyler. WEISSKOPF, KITTEL'e bir iş komisyonu görüşmek için, sahnenin önüne doğru gider.)

HEP BİR DEN: (Şarkı söylerler)

Yaşarız sonsuz
Yansa da dünyaya
Yaşarız sonsuz
Yoksa da para
Kendisinden korkmadığımız düşman

Kara çalsa da yüzümüze çoğu zaman,

Yaşarız sonsuz

Burdanız hâlâ

Yaşarız sonsuz

Ve bir yıl daha

Yaşamak isteriz,

Hayatta kalmak,

Zorda kalarak

Yaşarız sonsuz

Burdanız hâlâ.

(Yahudi kabare şarkısı)

WEISSKOPF: Bay Kittel, size harika bir öneride bulunmak istiyorum.

(Her ikisi de ellerinde birer kadeh konyakla geri çekilirler. Eğlence, Fransızca şarkıların nağmeleriyle yoğunluk kazanır. Şarkı sona erdiği vakit, WEISSKOPF el çırpar. Herkes susar ve onu dinler.)

Bayanlar, baylar! İyi haberlerim var! Az önce Bay Kittel ile bizim Uniforma Onarım Atölyesi için en mükemmel anlaşmayı sağlamış bulunuyorum. Onarım muhtaç dört yüz vagon dolusu üniforma teslim alıyoruz. İşimiz başımızdan açacak. Ama hepsi bundan ibaret değil. Bu haberi kimden aldığımı size açıklamayacağım, ama Göring'le buluşmanın sağlanacağı bana resmen bildirildi. Berlin'e gideceğim ve ona siyasi iktidarla işlemlerimiz arasında beş yıllık bir plan sunacağım. Uniforma, donatım malzemeleri ve askerî botların yapımı için dev bir fabrika kuracağız. Bu kadar, baylar! Bu kadar... sağlığınıza iyiyorum. Şerefel!

(Herkes iğler. Müzik. Eğlence donuk noktasına ulaşır. KITTEL, GENŞ'in ön tarafına, sahne rampası üzerindeki yapıya durduğunu fark eder.)

KITTEL: Genş! Genş!

(GENS, KITTEL'e doğru gider. KITTEL elini GEN'S in omzuna koyar ve onunla birlikte rampada volta atar.)

Sana ne oldu, be adam? Hiç eğlenmiyorsun.

GENS: Yoo! Eğleniyorum ben.

KITTEL: Hayır, doğru değil bu! Dessler eğleniyor. Muschkat eğleniyor. Lewas da eğleniyor. Ama sen eğlenmiyorsun bu şenlikte. Onu düzenleyen sensin, ama eğlenmiyorsun. Ve neden biliyor musun? Çünkü sen kıçımın deliğisin! Bunu, bizimle kardeşliği sağlasın diye düzenleyen de sensin. Bizden her türlü lütfu koparmak için eğlenceleri fırsat biliyorsun. Eğlenmezsen, hoşuma gitmez bu. Senden eğlenmeni istiyorum. Ne diyor şarkıda: 'I want to be happy, but I can't be happy till I make you happy too!'

GENS: Kendimi zorlayacağım.

KITTEL: Hiç gerek yok buna. Eğlenmen için sana yardımcı olacağım.

(KITTEL elini kaldırır. Herkes birden susar.)

KITTEL: Bayanlar, baylar! Dostum Gens'in krallığını büyütme karar verdiğimi size bildirmekten mutluluk duyuyorum. Bu nedenle Oschmany Gettosu'nu tasfiye ediyor ve bir eyalet olarak onu Wilna Gettosu'na katıyorum. Şu dakikadan itibaren Yahudi polisimin ve saygıdeğer Bay Dessler'in yardımı ile Oschmany Yahudilerine de hükmedeceksin.

(Alkış. DESSLER ayağa kalkar, saygıyla eğilir. KITTEL elini kaldırır. Birden sessizlik.)

Yalnız küçük bir sorun var. Bugün Oschmany'de dört bin Yahudi yaşıyor. Allah kahretsün, iki bin kişilik bir fazlalık bu. Bu nedenle bu akşam polis örgütünüzden bir birlik, Dessler yönetiminde...

DESSLER: Başüstüne!

KITTEL: ...harekete geçecek ve Oschmany Gettosunda bir ayıklama yapacak. Bu eylemin uygulanması için elbet-

te ki, oraya bizimkileri veya Litvanyalıları gönderelim, fakat onlar Getto'da görünlükleri vakit, gereksiz bir paniğe yol açmış olurlardı. Sizininkiler ise yiddiş biliyorlar, oranın halkı telâşa kapılmayacak ve işler yolunda gidecektir. Polisler ayağa kalksın!

(Yahudi polisleri fırlayıp ayağa kalkarlar. Hepsisi, iç donlaryıdır.)

Oh, iç donuylasınız. Harikal Eski üniformalarınızı değiştirmeniz için emir vermektен kurtardınız beni. Oschmany eylemi nedeniyle, bu günün şerefine yeni üniformalarınızı alın. Çizme, deri palto ve Wilna'da büyük bir mağazada bulduğumuz Çar Ordusundaki Rus subaylarına ait kalpaklar. Üniformaları getirseniz!

(Bir Alman asker, üniformaları getirir. Yahudi polisleri görünürken GEN'S ve KITTEL sohbet ederler.)

GENS: Dört bin kişiden iki bini verimsiz nüfus olamaz!

KITTEL: Olamaz mı?

GENS: Hayır. Bizim deneyimlerimize göre, bu rakam en fazla bin kişi olabilir.

KITTEL: Nereden biliyorsun bunu? Pekâlâ, bin olsun.

GENS: Ya ayıklama sırasında bu rakamın sekiz yüz olduğu ortaya çıkarsa?

KITTEL: Üretkenlik, esnek bir kavram. Siz Yahudiler bana, tekerlekli sandalyesindeki seksenlik bir ihtiyarın hâlâ üretken olduğunu kanıtlayabildiniz belki. Sivri zekânızla, bu tekerlekli sandalyeye bir dinamometre bağlayın, yolda giderken elektrik ürettiğini kanıtlayın! Hah, hah, hah.

GENS: İhtiyarlık çok kesin bir ölçüt. Seksen ve daha yukarıdakileri ayıklama konusunda bir anlaşma sağlayamaz mıyız?

KITTEL: (Bir an onu süzer) Yetmiş.

GENS: Anlaştık mı?

KITTEL: Ama yedi yüzden az olmayacak!

GENS: Beg yüzden az, yedi yüzden çok olmayacak, ah!

KITTEL: Bak ne diyeceğim? İkimiz için yüz kişi fazla, yüz kişi eksik, nedir ki? Alın yüz olsun!

GENS: Anlaşık! Alın yüz.

(KITTEL, o sırada yeni üniformalarını giymiş ve coplarını almış bulunan polislere döner.)

KITTEL: Güzel. Çok güzel. Sizler, Ypatinga-Miliz'den se-kiz Litvanyalıyı takviye olarak alıyorsunuz. Onlara yalnızca yaşlı kişileri teslim edin. Gerisini onlar hallederler. Dessler!

DESSLER: Buyrun komutanım!

KITTEL: Birlik, senin emrinded!

DESSLER: Başüstüne komutanım!

KITTEL: Bir çift laf et!

(DESSLER, söyleyecek laf arar.)

DESSLER: Arkadaşlar! Biz, bize emredilene yapacağız. Her birimiz. Hepimiz. Görev bellidir. Herhangi bir soru? Soru yok. Sağa dön! Uygun adım marş! Sol-sağ, sol-sağ, sol...

(Hepsi gider. Yalnız GENS kalır.)

GENS: Dessler! Gel buraya!

(DESSLER sahneye gelir ve GENS'e doğru yürür.)

Bu kirli işleri bizimle yapmak zorundasın. Başka bir seçenek yok. Ama bu katillerin önünde sevinçten tak-la atmama da gerek yok.

DESSLER: Onlara katılıyorsak, bunu nasıl yaptığının ne önemi var? Coşkuyla ya da kırık bir kalple. Cennete gidecek değiliz zaten. Hiçbirimiz. Sen bana bizzat emir vermedin mi? Ama burada kalıyorsun, bense oraya gitmek zorundayım. Sakın bana ahlâk dersi vermeye kalkma!

(DESSLER, geri döner ve gider. GENS onun arkasından titkür.)

GENS: Bak sen! İğrenç!

(GENS iğmeye başlar. KRUK içeri girer ve görünme-

yen sekreterine yazdırır. Daktilonun tikirtisi duyulur.)

KRUK: Ayıklamadan sonra Oschmany Meydanına dört yüz on yaşlı ve hasta Yahudi getirildi. Yaşlı bir Yahudi, birden 'El Moleh Rachamim' şarkısını söylemeye başlayınca, meydanrakiler hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Ayıklama işlemine katılmış olan Yahudi polislerin birkaçı da hıçkırığa kapılmışlardı. Ayıklanmış dört yüz on kişi arabalarla şehirden Oschmany'nin 8 km. uzağındaki bir yere götürüldüler. Sekiz Litvanyalı tasfiyeyi gerçekleştirdi, Wilna'lı yedi Yahudi polis de onları izledi. Bütün olay, Dessler, Nathan Ring ve Mosche Lewas adlı Yahudilerin gözetiminde cereyan etti. Üçünün de tabancaları vardı. Ayıklama sırasında Yahudi polisler ve sekiz Litvanyalı yüz şişe Şnaps içtiler. Yahudi Danışma Kurulu, bu ortak içki âlemi için kızarmış bir kuzu bağışladı. Olaydan sonra Yahudi polisler Wilna'ya dönmek üzere kentten çıkarırken, şaşkınlık içindeki Gettolular, aptallaşmış bir durumda kaldırımda durmuş, gözlerini gidenlere dikmişlerdi. Dresin adındaki bir polis, 'Biz geldik ve yüreğinizi hoş tuttuk, iyi geceler, güzel güzel uyuyun ve unuttun aclarınızı' şarkısını söyledi. Yahudi polis memuru Isaac Awerbuch, cylem sırasında isteriyeye yakalandı ve tedavisi gerekti.

(GENS, sarhoştur. Ayığa kalkar ve KRUK'un sesine yanıt verdiğini görür.)

GENS: Krük dürtüst bir adam. Yüreklili bir adam. Biliyorum, çoğunuz onun söylediğini söyleyecek cesarete sahip olamazdınız. Böyle korkusuzca neden söz ettiğini bile bile demek istemezlerdi. Yine de! Çoğunuz, tamamen onun gibi düşünüyor! Pek çoğunuz, beni hain sanıyor ve sizin gibi masum ve suçsuz insanların arasında ne aradığınızı düşünüyor. Ben, Gens, yapmış olduğunuz gizlenme yerlerini havaya uçurmanızı emrediyorum. Ve ber Gens, Yahudileri katillerden saklama yollarını arıyo-

rum. Benim için önemli olan bir tek şey var: Yahudi onuru değil, Yahudi kanı. Almanlar benden bin Yahudi isteseler, istediklerini onlara veririm. Zira biz Yahudiler bunu gönüllü olarak yapmazsak, Almanlar gelip kendileri bu insanları zorla alırlar. O zaman yalnızca bin kişiyi de almazlar, tam tersine binlercesini. Binlercesini! Bu iki yüzlü ahlâkımızla sizler! Ellerinizi kirletmek istemiyorsunuz! Buradan, sağ çıkarsanız 'bizim vicdanımız temiz' diyebilirsiniz; oysa ben, Jacob Gens, buradan sağ olarak çıkmayı başarabilirsem, her türlü çamuru atacaktırlar bana. Ellerimden kanlar akacak. Ama buna karşın, savaş sona erdiği vakit bir Yahudi Mahkemesinin huzuruna çıkacağım. Ve o zaman diyeceğim ki: Bütün yaptıklarımı, olabildiği kadar çok Yahudiyi kurtarmak için yaptım. Birkaç Yahudi kurtulsun diye, başkalarını kendi elimle ölüme terk etmek zorunda kaldım. Birkaç Yahudinin vicdanı temiz kalsın diye, pisliğe bulaşmaktan başka çarem yoktu benim. Ben, Jacob Gens, kendi vicdanımı temiz tutamadım.
(*Karanlık.*)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

17. SAHNE

(*Getto'da 1 Mayıs Şenliği. Sahne, büyük kırmızı kâğıt çiçekler, kırmızı bayraklar ve afişlerle süslenmiştir. Ortada, üzerinde GETTO'DA BAHAR yazılı bir döviz sarkar, bir başka afişte BİR MAYIS ÇOK YAŞA ve DÜN YOKSUL YARIN ZENGİN yazılan vardır. Orkestra 'İlkbahar' tangosunu çalar. CHAJA şarkı söyler, ötekiler dans eder. Hepsini beyaz ya da koyu mavimsi gömlek giymiş ve boyunlarına kırmızı şal ya da mendil bağlamışlardır.*)

KRUK: Oschmany olaylarından sonra Getto'dakiler huzursuz ve öfkeli. Sıradan Getto vatandaşı ise çok sakin görünüyor. Bir gündün ötekine bir sinek gibi yaşıyor. Her şey sakin ise o da sakin. Başka ne yapabilir ki? Ama sakin durmak istemeyen birkaç kişi var. Şu anda Lukischki Hapisanesinin hastane bölümünde Zalman Tikin yaşama savaşı veriyor. On sekiz yaşında henüz. Dün bir Alman silâh deposundan silâh ve cephane çalmaya giriştiği sırada ağır yaralandı. Dinleyeceğimiz şarkı, Zalman ve onun yaşaması için savaş veren arkadaşlarına adandı.
(*CHAJA 'Umutsuzluğun Cesareti' şarkısını söyler.*)

Hâlâ ne duruyorsunuz orda
sırtınız duvara dayalı
fazla zamanımız yok
Her şeyi kabul ediyorsunuz
kötürüm gibi elimiz bağlı
kendiliğinden ışık düşmez karanlığa
ne zaman uyanacaksınız

zavıf da sayılmazsınız
ne güçlüdür umutsuzluğun cesareti

Yazgınızı taşıyor

Hiç direnmiyorsunuz

Bildikleriniz yetmiyor mu?

Ölümü göze almak,

var mı bunda bir zarar,

artışmasız ölümse bir şey yapmamak.

düşünün ve savaştın

yürekle elle

umutsuzluğun cesaretini unutmayın!

Sineye çekiyor ihaneti

yalnızca soruyorsunuz: Neden?

Daha neler olması gerek?

Gün geceye dönüyor

siz acı çekip sessizce

dayanabiliriz diyorsunuz.

Teslim olduğunuzda,

kimse kalmaz hayatta.

Umutsuzluğun cesareti, bir o yardım eder.

(*Şarkı süresince hepsi hazır ol durumundadır.* GENS

hızla sahneye girer.)

GENS: Kesini!

(*Hepsi ona dönerler.*)

Derhal kesini! Ne oluyor size? Böyle şartlarla bütün

Getto'yu tehlikeye attığının farkında değil misiniz?

Bir Almanların duymadığı kaldı!

KRUK: Bay Gens...

GENS: Sözümlü kesme! Bu bir emir!

KRUK: Burada tiyatro oynamasını emreden de sensin.

GENS: Ama böyle bir tiyatro değil. Açık yarıya tuz basan

ya da seyreden isyana kıskırtan bir tiyatro değil! Tam

ortalık durulmuşken, bir bu eksikti. Dinleyin, Yahudi-

leri! Hiçbir şeyden korkmanıza gerek yok. Şimdi Get-

to, her zamankinden daha güvenli. Kıskırtmanın za-
manı mı? Tiyatroya evet. Ama insanı ferahlatan tiyat-
roya. Halkın sakin, düzenli ve çalışkan olması gerek.
Bir taşlama mı oynamak istiyorsunuz? Buyrun, oynat-
sın, ama iyi bir oyun olsun! Çalışmayanları, asalakları
alaya alın. Getto'yu tehlikeye sokanları! Şarkınızdaki
ihanet sözcüğü de ne demek? İçimizdeki hainler, kim-
ler? Kim? Biz mi? Yahudi polisi mi? (SRULIK'e) Ki-
me saldırmak istiyorsun bu şarkıyla? Zamani gelince
Getto'yu özgürlüğe götüreceksin oylanlar Yahudi polisle-
ridir. Siz değil, sahneden herkesi isyana çağırın siz gü-
venilmez kişiler değil. Olaya tarafsız gözle bakarsak,
hain olan sizlersiniz!

KRUK: Bay Gens...

GENS: Sözümlü kesme! Vaaz dinlemek istemiyorum. Bura-
da bir Yahudi vatanseveri ve milliyetçisi varsa, o da
benim! Getto'ya İbraniye sokacağız! Yarın sabahtan
itibaren İbraniye, okullarda zorunlu dil olarak öğreti-
lecek. Tervat uzun zamandan beri yeteri kadar yıldıfş
okutuldu. İbraniye bundan böyle bütün ilkokullara ve
çocuk yuvalarına girecek. Yeni bir ders olarak Filistin
Bilimi de öğretilicek. Var mı buna karşı çıkan? Anla-
şıldı mı? Anlaşılmayan bir nokta varsa, ben açıklaya-
cağım size! Wilna'da yeteri kadar Yahudilik bilinci
yok! Tiyatro da İbraniye oynayacak. İbraniye bir açılış
oyunu. İbraniye konferanslar, ezberler. Şair Bialik'e
adlanmış mavi beyaz bir gece. Kendini ulusal çizgiyle
özdeşleştirmemiş her öğretmen, gelecekte bizim eğiti-
mimizin kilit noktalarından uzak tutulacaktır. Buna
karşı söyleyecek bir şey var mı? Karşı mısın buna?

KRUK: Ne yazık ki, Dr. Paul burada değil.

GENS: Ne? Milliyetçilik, milliyetçiliği üretti.

GENS: Amaç ne? Ben onlardan mı etkilendim yani?

KRUK: İstedğin gibi yorumlayabilirsin.
GENS: Bu toplantıyı şimdi dağıtıyorum. Herkes evine gitsin! Derhal evinize!

(*Topluluk dört bir yana dağılır. Yalnız SRULIK ve KUKLA'sı kalır.*)

KUKLA: Evimize! Evimize! İbranice öğrenmeye!

SRULIK: Beni rahat bırak!

KUKLA: Tarihi bir an: Getto'nun İbranileştirilmesi! Karşısın mı buna?

SRULIK: Senin saçmalarını dimleyecek durumda değilim.

KUKLA: Saçmalık mı? Ne saçmalığı? Acı bir gerçek bu.

Onun hakkı var. Şu anda İbraniceden, Tavra' ve Filistin Biliminden daha önemli bir şey yok. Filistin Bilimi. Ne demek bu?

SRULIK: Beni rahat bırak!

KUKLA: Ne demek Filistin Bilimi?

SRULIK: Filistin coğrafyası.

KUKLA: Çok önemli! Chaja ya İbranice olarak, onunla yapmak istediğini nasıl söyledin?

SRULIK: Ne işler açtım başıma?

KUKLA: 'Chajale, ani chafez bach'. Doğru mu? İbranice böyle mi söylenir: 'Ani chafez bach.' Yoksa şöyle mi:

'Yesh li chafetz bach?'

SRULIK: Kafamı karıştırma!

(SRULIK, KUKLA ile gider. *Bu sırada KUKLA sürekli yineler.*)

KUKLA: Chajale! Chajale! Ani chafez bach! Seni seviyorum. Sen de seviyor musun beni, Chajale? Seninle yapmak istiyorum...

(*Dışarıdan hâlâ KUKLA'nın sesi duyulmaktadır.*)

Getto'nun İbranileştirilmesi!..

18. SAHNE

(*Kitaplık. CHAJA bir kitap arar. Sade giyinmiştir, erkeksi. Saç biçimi değişmiştir. Sanki büyük bir değişiklik geçirmiştir. KRUK ona doğru ilerler, yandan ona bakar, onu tanır, ama tanımasını gibi davranır.*)

KRUK: Yardımcı olabilir miyim?

CHAJA: Hayır, teşekkürler, kendim bulabilirim.

KRUK: Her gün buraya geliyorsunuz ve saatlerce arıyorsunuz, öyle anlaşıyor ki belirli bir kitap bu.

CHAJA: Kitapları karıştırmayı severim.

KRUK: Sizi tanıyor muyum?

CHAJA: Yolda karşılaşmışızdır belki.

KRUK: Sizi daha önce gördüm, sanırım tiyatrodadır?

CHAJA: Olabilir. Belki tiyatrodan tanıyoruz.

KRUK: 'Resche'li Pesche' revüsünde oynamamış mıydınız?

CHAJA: Küçük bir rolüm vardı.

KRUK: Oyuncu olduğunuz için utanmanıza gerek yok.

CHAJA: Pek fazla gurur duymuyorum bundan.

KRUK: O niye?

CHAJA: Bizim durumumuzdakiler için tiyatro ne anlam taşır?

KRUK: Benim de düşüncem buydu. Getto'da bir tiyatro kurulmasına karşıydım.

CHAJA: Ama haklıydınız!

(KRUK başını sallar.)

KRUK: Faşizm, insanların değerini yadsımaya çalışır, insan kendini bir hayvandan da aşağı sayıncaya kadar. Tek hedefi var faşizmin: insanları hayvanlara dönüştürmek ve onları kendi amacı için kullanmak. Faşizme karşı savaş, insanın bir hayvan gibi davranmamasıyla başlanmalıdır.

CHAJA: Bütün bunların tiyatroyla ilgisi ne?

KRUK: Getto'daki tiyatro ve kültürel etkinliklerin her geçti-
di, insan kalma savaşımın bir parçasıdır. Faşistler
bizi öldürebilirler. Bu kolay. Ama biz onlara Get-
to'da, asıl amaçlarına ulaşamadıklarını kanıtladık. Bi-
zim düşünceye, iyice ve güzelce duyduğumuz özlemi
silemediler. Getto'ya çiçek sokmamızı yasakladılar.
Çiçek yerine birbirimize yaprak armağan ediyoruz.
Belki de şimdiye kadar verilen en güzel çiçekler bun-
lardı.

(*Suskunluk*)

Mutlaka tiyatroyla ilgili bir kitap arıyorsunuz. Gelin,
göstereyim size.

CHAJA: Hayır, aradığım tiyatro kitapları değil... Acaba siz-
de bulunur mu, şey üzerine...

KRUK: (*Güler*) Niçin hemen söylemediniz bunu? Değeri
vakinizi boşa harcatmamış olabilirdim.

(*Kitap rafına gider, yüksek bir merdivene tınlanır, en
üst raftan ince bir kitap alır. Aşağı iner, kaza gider, kiti-
bı verir.*)

CHAJA: Rusça mı?

KRUK: Kızıl Ordunun bomba yapımı üzerine açıklamalarını
içeren bir el kitabı. Üniversitenin Teknoloji Bölümün-
den çalıştım. Düşündüm ki, bir gün ona gereksinim
duyabilirim.

(*Biraz sıkılarak kitabı verir.*)

Şimdiye kadar kaldığım tek kitap bu.

CHAJA: Ama Rusçam yok benim.

KRUK: Alın. Arkadaşlarınıza gösterin. Aralarından Rusça
bilen mutlaka çıkar.

CHAJA: İşimizi bitirince, geri getiririm.

KRUK: Dilediğiniz kadar kalabilir.

CHAJA: Teşekkürler.

(*Kitabı alır ve gider. Çıkmandan az önce KRUK arkasın-
dan seslenir.*)

KRUK: Bir dakikal!

(*Masadaki bir teneke kutudan bir avuç dolusu ağaç
yaprığı alır, CHAJA'ya verir. CHAJA, yaprakları alır,
KRUK'u yanaklarından öper, koşarak çıkar.*)

19. SAHNE

(CHAJA küçük bir genç kız gibi sahnenin üzerine sıçrar, 'Lul-laby' ninnisini söyler.)

CHAJA: (Şarkı söyler)

Tatlı çocuğum, uyu
kuşlar sustu
dalların üzerinde
seni sallar şarkı söyler
yanında yabancı anne
hu hu
Bir oraya bir buraya
sallanır beşğin
düşünde mutluluk sevinç
annen ayrıldı gitti
geri gelmeyecek hiç
hu hu

(CHAJA sahnenin sol yanına geldiğinde, ansızın yüzünü bir el fenerinin güçlü ışığı aydınlatır. Şaşırır. Bu, KITTEL'dir.)

KITTEL: Nereden böyle? Tiyatro provasından mı?

CHAJA: Evet. Yeni bir programda çalışıyorum.

KITTEL: Şenlikte çok güzel şarkı söyledin. (Elini kitaba uzatır.) Yeni programınız mı? (Kızın verdiği kitaba bir göz atar.) Rusça mı?

CHAJA: Rusça bilir misiniz?

KITTEL: Hayır. Oyunun adı ne?

CHAJA: 'Köprü' Altındaki Adam.

KITTEL: Rusça mı oynamak istiyorsunuz bunu?

CHAJA: Hayır. Çevirisi yapılacak.

(CHAJA etini kitaba uzatır. KITTEL kitabı vermez.)

KITTEL: Dans ediyor, şarkı söylüyorsun savaş boyunca, ha?

CHAJA: Mutluysam güler, kederliyssem şarkı söylerim.

(KITTEL güler.)

KITTEL: Çok iyi bir yanıt. (Kitabı ona geri verir.) Umarım, bu kez borcunun geri kalan kısmını, bir seferde ödersin.

CHAJA: Ben de öyle umuyorum. Hem de çok.

KITTEL: Belki bir gün birlikte sahneye çıkarız, ne dersin?

CHAJA: Yeni programı görene kadar bekleyin daha iyi, beklemesenez üzülebilirsiniz.

KITTEL: Açılışa geleceğim.

CHAJA: Sahneye çıktığımda orada olmanızı çok isterim.

(Koşarak gider.)

KITTEL: (Kendi kendine) Tuhaf bir ulus, Allah kahretsin!

Çok tuhaf bir ulus...

(Şiyah çerçevesi başa gözlüğünü takar, DR. PAUL olur. Kitaplığa DR. PAUL olarak girer, KRUK, bir kitarayı arkasından çıkar.)

20. SAHNE

(PAUL, makine ile yazılmış müssvedde ile yelpazelenmektedir.)

PAUL: Litvanya'daki Karaylarla ilgili incelemenizi okudum. Gözkamaştırcı bir çalışmadır.

KRUK: Teşekkür ederim.

PAUL: Karaylar ile Yahudi ırkı arasında hiçbir ilişki bulunmadığı sonucuna varmışsınız.

KRUK: Doğru.

PAUL: Kanıtlarınız o kadar inandırıcı ki, sonucu neredeyse gerçek sanacağım.

KRUK: Gerçekdir.

PAUL: (Kıs kıs güler) Bay Kruk. İrk bakımından Karaylar kesinlikle Yahudidir. Bunu siz de benim kadar biliyorsunuz. Bilimsel kanıtları, yalan olarak sunabilmek amacıyla, yalanlardan ve yarı gerçeklerden oluşan karmaşık bir tasarı hazırlamışsınız. Bunu yapmanızın tek nedeni de, kendi ulusunuzu aşağılayan bir başka ulus yok edilmekten kurtarmak. Neden?

KRAK: Bu araştırmayı yapmamı siz istemişsiniz.

PAUL: Ama bu sonuca varmak için değil.

KRUK: Benim vicdanım temiz.

PAUL: Bilimsel vicdanınızı mı, yoksa insancıl vicdanınızı mı kastediyorsunuz?

KRUK: İkisi arasında ayrım yapamam ben.

PAUL: Ya gerçek ile?

KRUK: Yaptığım araştırma, büyük bir gerçeğe dayanıyor.

PAUL: Siz 'Gerçek' diyorsunuz, ama içinizden 'Yalan'ı düşünüyorsunuz. Ya da tersi. Doğru mu?

KRUK: Yanlış.

PAUL: Sizinle yapılan her söyleşi, insana büyük bir zihinsel haz veriyor. Ama şu da var: Gerçek ile yalan arasında-

ki tüm farkları ortadan kaldırmayı başardığımızı kabul ediyor musunuz?

KRUK: Siz benimle gerçek ve yalan üzerine tartışmak için gelmediniz buraya.

PAUL: Sizi hep rahatsız etmiş olan bir ulustan öd alma fırsatı geçmişti elimize. Yapaacağınız tek şey gerçekçi yazmaktır. Hiç mi intikam hırsınız yok? Saldırma hırsı?

KRUK: (Bir an susuktan sonra) Araştırmamı Berlin'e gönderme sözü vermişsiniz.

PAUL: Biliyor musunuz, Freud saldırganlığın kökeni üzerine ne yazmıştır?

KRUK: Evet. Öldürme içgüdüünü.

PAUL: Eğer Yahudiler hiçbir saldırganlık göstermiyorlarsa, onların öldürme içgüdüüne sahip olmadığını kanıtlar bu.

KRUK: Belki.

PAUL: Benim kuramım sizi pek heyecanlandırmamış gibi görünüyor. Aslında bir sosyalist -özür dilierim -bir bundist olarak coşku duymalydınız.

KRUK: Niye?

PAUL: Siyonist Yahudiler, Yahudilerin yeni bir türü. Bunlar çok elken bir askeri örgüt kurdular. Hem yalnızca saldırıya uğradıkları zaman savaşıyorlar. 1936'da, 1937'de ben Filistin'deyken, hasımlarına saldırma şansı vermeksizin, köylere baskınlar düzenlediler. Saldırganlık onların asla yabancı değil, Bay Kruk. Sonunda size de öldürme dürtüsü buluşturmayı başardık mı?

KRUK: 'Başardık mı' ile neyi kastediyorsunuz? Siyonizm, milliyetçi sosyalizmden çok daha eskidir.

PAUL: Ben Yahudi aleyhtarlığının, mezalimin ve Yahudilere yapılan eziyetin iki bin yıldan söz ediyorum. Anlamaz gerekir, Bay Kruk; Yahudilerin sınırsız acı çekebilme yeteneğinden daha öfke veren bir şey olmaz. Bizim saldırganlığımızı canlandıran da budur iş-

te: Sizde saldırganlıktan eser olmayışı. Yahudi bir tek şey ister: Ne pahasına olursa olsun yaşamak. Hayatta kalabilirdi süreç her aşığılamayı sindirir. Ölüml gözü- nüzün önünde, peki sizler ne yapıyorsunuz? Şarkı söy- lüyor ve dans ediyorsunuz. Belki de biz Almanlardaki öldürme dürtüsünün çok güçlü olması yüzünden, Av- rupa'daki bütün ulusların size karşı duyduklarını, ama söylemeye cesaret edemediklerini eyleme dönüştüren de yalnızca biziz.

KRUK: Almanlar için özür bulmaya çalışmış olmuyor musu- nuz?

PAUL: Siz böyle mi sanıyorsunuz? Öyleyse açıklayın bana, Müttefik Devletler Toplama Kamplarını niçin bomba- lamıyorlar? Neyse, sadece gelelim şimdi. Size yeni bir görev veriyorum. Wilna ve çevresindeki manastırları araştırarak ve manastır kitaplıklarında bulunan kitap- ların eksiksiz bir kataloğunu yapacaksınız.

KRUK: Niye? Ne anlamı var bunun?

PAUL: Hiçbir anlamı yok. (Ara) Sizi hayatta tutabilmem için bir olanak. Benim için çalıştığınız sürece, güven- liktesiniz.

KRUK: (Gerçek nedeni ortaya çıkarmak ister) Hayatımın ar- tık benim için kesinlikle bir değeri yok.

PAUL: Nasıl söyleyebilirsiniz bunu, şu anda Doğu Cephesi düşmüş ve Rusların Litvanya'yı istilası ay ya da hafta sorunu iken?

KRUK: (Daha fazla deşmek ister) Ne vakit böyle bir şey işit- sem, savaşın birkaç yıl daha uzayacağını bilirim.

PAUL: Yanlıyorsunuz. Artık o duruma geldik ki, hiçbir eği- tim ve deneyime sahip olmayan subayları da Doğu Cephesine gönderiyoruz. Herkes Doğu Cephesinde topluyor, Rusları durdurmak için.

KRUK: (Hâlâ daha fazlasını öğrenmek ister) Durum böyle ise, size neden burada böyle aptalca bir işle uğraşıyor- sunuz?

PAUL: Bay Kruk, siz bu görevi yürüteceksiniz, ben de sizi denetleyeceğim. Anlaşıldı mı?

KRUK: Anlaşıldı!

PAUL: Hoşça kalın.

(PAUL gider. KRUK yazdırır. Yazı makinesinin gürül- tüsü duyulur.)

KRUK: Alman subayıyla benim aramda az bulunur bir asa- lak yaşama biçimi gelişiyor. Ben Ponary'de öldürül- mek istemiyorum, o da Rus Cephesinde ölmek istemi- yor. Şimdi bana yapıştı, akla gelen her anlamsız göre- vi sırtuma yüklüyor. Ben bunlarla uğraştığım sürece, onun da yaşama hakkı olacak. Sonuç olarak, Wil- na'da bir manastırdan ötekisine, asla ayak basmayaca- ğım yerlere gideceğim. Beni hayatta tuttuğu sürece - niçin olmasın...

21. SAHNE

(GENS ve WEISSKOPF girerler.)

GENS: İşte. Yer burası. Depo hemen hemen bin metre kare var. Dikiş makinesi başına ne kadarlık bir alana ihtiyacın var? İki metre kare mi?

WEISSKOPF: Bu sorun değil. Asıl sorun...

GENS: Burada sana beş yüz dikiş makinecik yer var.

WEISSKOPF: O kadarı fazla. Ne beş yüz dikiş makinesine ne de fazladan beş yüz işçiye ihtiyacım var benim. Biliyor musun...

GENS: Sana dört yüz vagon dolusu yırtık üniforma geliyor. Bir düşünce var mı, ne kadar tutar bu? Almanlar hiç düşünmeden bize ikinci bir atölye izni verecekler.

WEISSKOPF: İyi, ama ek bir atölyeye gerek var mı?

GENS: Ne demek 'gerek var mı'? Başka şeylere gerek var mı sanki?

WEISSKOPF: Şimdiki atölyede ek olarak en fazla 50 işçiye ihtiyacım olacak. Bununla da zorlanmadan dört yüz vagonla baş edebilirim.

GENS: Yanlıyorsun.

WEISSKOPF: Tam tamına hesapladım. Sen Weisskopf'u tanırsın. Hiç boş laf etmem ben. Bir işin nasıl yönetildiğini biliyim. Sen önce kendini inandır buna.

(*Cebinden bir büyük tabaka kağıt çıkarır.*)

GENS: Bu nedir?

WEISSKOPF: Plan. Bir işçi günde filan miktar üretim yapar, görüyor musun? Her işçinin çalışma süresini iki saat artırıyorum. Bundan başka 50 işçi daha ekliyorum, böylece günlük üretime ulaşıyor ve Alman ordusuyla olan anlaşmamı kolaylıkla yerine getirebiliyorum.

GENS: Göster bakalım!

WEISSKOPF: Buyur.

(*Planı GENS'e verir. GENS bakar.*)

GENS: Gerçekten işimi çok iyi biliyorsun, Weisskopf. Çok iyi.

WEISSKOPF: Elbette. Bir işin nasıl yürütüldüğünü biliyim.

(*GENS planı yırtar.*)

WEISSKOPF: Ne yapıyorsun? Planım...

GENS: Bununla kıçını temizle sen.

WEISSKOPF: Benimle nasıl konuşursun böyle?

GENS: Onu ağzına tıkmadığıma şükret. Bu planın Kitle'in eline geçmesi eksikti sanki!

WEISSKOPF: Ne?

GENS: Alman Ordusuna para tasarruf ettirmek umurumda bile değil. Fazladan beş yüz işçi, beş yüz ailenin daha kurtulması anlamına gelir. Çaktın mı?

WEISSKOPF: Ben bir sosyal yardım kuruluşu müdürü müyüm? Ben, parasal açıdan kendi kendine yeten ve işçilerine güvenli geçim sağlayan bir işletmenin müdürüyüm, bu arada benim de ufak bir çıkarım oluyor elbet.

GENS: Hiç utanmıyor musun? Ufak bir çıkarı oluyormuş!..

Sen burada, Getto'da milyoner oldun, Alman markıyla. Kazancında gözüm yok. Sosyalist değilim. Sen, girilince ruha sahip bir insansın ve başarıyı hak ediyorsun. Ama hırsın da sınırları vardır! Burada ikinci bir atölye kuracaksın, anladsın mı? Ve Getto İşçi Bulma Kurumunun sana yollayacağı beş yüz işçiye işe alacak sın.

WEISSKOPF: Ha, ha! Getto İşçi Bulma Kurumu! Oradan bir yığın sakatı yollayacaklar bana.

GENS: Sen olimpiyatların müdürü değilsin ya, boktan bir ordunun boktan üniformalarını onaran boktan bir atölyenin müdürüsün. Anlaşıldı mı? Böylece hayatları kurtulabilecekse, sakat Yahudiler bu işe uygun demektir.

WEISSKOPF: Benimki 'boktan bir atölye' değil. Başarılı bir

işletme. Onu ellerimle bizzat ben kurdum. Bu atölye, benim hayatım demek. Bu atölye, ben demek! Ve sen onu insan sevginle berbat edemeyeceksin.

GENS: Yarın! Anladın mı! Yarın yeni atölyeyi kurmaya başlayacaksınız.

WEISSKOPF: Hayır, hayır! İlk ve son olarak, hayır!

GENS: Hayır mı?

WEISSKOPF: HAYIR, hem de büyük harflerle!

GENS: Sana başka biçimde de söyleyebilirim: Bu bir emirdir!

WEISSKOPF: Sana bir şey diyeyim mi? Sen bana emir veremezsin!

GENS: Oho! Şuna bakın. Sana emir veremeyeceğim düşüncesine nereden kapıldın, Weisskopf?

WEISSKOPF: Burada Getto'nun şefi bile değilsin.

GENS: Değil miyim?

WEISSKOPF: Senin üstünde biri var.

GENS: Kim? Sen mi?

WEISSKOPF: Kittel.

GENS: Eğer bu iş için Kittel'e gidersen, sonra...

WEISSKOPF: Sonrası ne?

GENS: Weisskopf! (Suskunluk) Bu iş için Kittel'e gitmeyeceksin...

(KITTEL elbise balyaları arasından bakar ve birden ikisinin arasına girer. Şaşımış gibi yapar.)

KITTEL: Oh, Gens, her yerde seni aradım. Bu boş depo a ne işiniz var? Yeni bir tiyatroya için yer mi arıyorsunuz yoksa?

GENS: Bay Weisskopf burada yeni bir onarım atölyesi açmak istiyor.

KITTEL: Doğrusu, girişimciliğiniz dikkate değer, iyi ama esk ki atölyeye ne oldu?

GENS: Hiçbir şey, yalnızca küçük geliyor. Beş yüz dikiş makinesi sığmıyor oraya.

KITTEL: Beş yüz dikiş makinesi mi? Niye? Bütün Avru-

ya'ya kefen mi dikmek istiyorsunuz?

GENS: Dört yüz vagon dolusu üniforma burada elden geçecek. Anlaşmada bize düşen yükümlülüğü yerine getirmeliyiz.

KITTEL: (WEISSKOPF'a) Ve bunun için de beş yüz işçiye daha gereksinimin var, öyle mi?

WEISSKOPF: Ah...tam değil...uh...yani...uh...şuna bağlı... beş yüz tane...eh...belki...daha azıyla işimi görebilirim belki.

GENS: Tutamayacaksın, söz vermedim.

KITTEL: Aranızda küçük bir görüş ayrılığı var, diyebilir miyim?

WEISSKOPF: Uh... evet... uh... kanımca, değişik görüşler var...

(Bir öksürük nöbetine tutulur.)

KITTEL: Weisskopf! Benden gizlemek istediğin bir şey mi var yoksa?

WEISSKOPF: Hayır! Elbette ki yok!

KITTEL: Sevindim.

WEISSKOPF: Yalnız...

KITTEL: Yalnız ne? (Suskunluk) Aranızda bir görüş ayrılığı var mı, yok mu?

GENS: Yok.

WEISSKOPF: Var.

KITTEL: (Sırtır) Şimdi her şey apaçık. (Ciddileşir) Aranızda bir görüş ayrılığı var mı, yok mu? (Suskunluk) Weisskopf, sen güvenilir bir adamsın. Daha kaç işçiye gereksinimin var?

WEISSKOPF: Yaklaşık olarak...

KITTEL: Tam olarak!

WEISSKOPF: Elli...

KITTEL: İyi. Öyleyse bu depo niye? (GENS'e) Bir şey mi gizliyorsun benden?

GENS: Hayır. Yeni atölye burada kurulacak. Onun elli değil, beş yüz işçiye gereksinimi var.

KITTEL: Weisskopf, sen bu sabah benimle dalga mı geçiyorsun? Bana gösterdiğin plan nerede?

WEISSKOPF: Gens'e verdim onu.

GENS: Ben de inceledim ve yırtıp attım.

KITTEL: Ne yaptın?

GENS: Bu bir plan değildi, Bay Kittel. Bu, bir megalomanın benzersiz ve sorumsuz budalalığı idi. En bastından kötü bir şaka.

KITTEL: Vay, vay, Weisskopf! Demek yarım günümü kötü bir şakayla geçirdin?

WEISSKOPF: Bay Kittel! Doğrusu ben de...alemin üzerine yemin ederim ki... eğer günlük çalışma süresini iki saat artırırsanız ve alınacak işçileri benim seçmene izin verirseniz, ben onların en iyilerini seçerim ve eğer sakatları almaya zorlamazsam ve eğer...

KITTEL: Eğer ve eğer ve eğer...

WEISSKOPF: Eğer bizzat tasarlama izin verilirse ve hiç kimse karışmazsa...

KITTEL: Ve eğer ve eğer ve eğer. Eğer bir kez daha 'eğer' dersen, bu senin en son 'eğer'in olacaktır, anladın mı?

WEISSKOPF: Bay Kittel! Ben yalnızca tasarımla yardımcı olmak istiyorum. Göring'le buluşabilseydim, eminim ki...

KITTEL: Yeter! Bu, tiyatromuzdaki kukladan çok daha küstahçat! O, hiç değilse gülmüştü!

WEISSKOPF: Göring'le buluşturmak için söz vermişsiniz bana!

KITTEL: Mizah anlayışın hiç yok, Weisskopf. Böyle insanlardan nefret ederim. Canımı sıkar, sınırimi bozarlar.

WEISSKOPF: Bay Kittel! Size yemin ediyorum! O işi, alınacak eli işçi ile yürütebilirim. Söz veriyorum.

KITTEL: İsteriye tutulmuş yaşlı bir Yahudi kadın gibi davranıyorsun Weisskopf.

WEISSKOPF: (Kendini toparlamaya çalışır) İzin verin, bir

100

kez daha açıklayayım. Eğer siz bana yalnız...
 KITTEL: Gens dedi ki, bu iş yürümez. Onun bana yalan söylediğini mi iddia ediyorsun?
 WEISSKOPF: Gens, Getto'nun şefidir...
 KITTEL: Bildiğim şeyi bana anlatmaya kalkma.
 WEISSKOPF: Demem şu ki, Gens'in kendi tasarımları var ve...
 KITTEL: Ter döküyorsun...
 WEISSKOPF: Özur dilierim, ben...
 (MUSCHKAT gelir. Elinde bir konyak şişesi ve bir salınamı vardır.)
 MUSCHKAT: Şefi!
 GENS: Defol!
 MUSCHKAT: Ama siz bizzat...
 KITTEL: Muschkat, nedir bu?
 MUSCHKAT: Bunu, bir ev araması sırasında bulduk, Weisskopf'un evinde.
 KITTEL: Vay, vay, (Şişeyi alır) Fransız konyak ve Macar salınamı. Kaçak malları!
 MUSCHKAT: Yarım çuval şeker, on kilo piring ve beş litre de yağ bulduk ayrıca.
 WEISSKOPF: Eğlenceden arta kaldı bunlar, Bay Kittel.
 KITTEL: Af dileyen insanlar özellikle sevimli görünür bana.
 WEISSKOPF: Bay Kittel, Bay Kittel! Onun niye fazladan beş yüz işçi almak istediğini tam tamına anlatabilirim size.
 KITTEL: (GENS'e) Kurtlar beni şu sırasık adamdani!
 GENS: Muschkat! İlgilen şununla!
 (MUSCHKAT gider, Weisskopf'un yüzüne bir tokat atar. WEISSKOPF yüzünü korumak için ellerini kaldırır. MUSCHKAT elinin bir hareketiyle WEISSKOPF'un pantolon düğmelerini kopartır. Pantolon yere düşer. WEISSKOPF eğilir, pantolonu hızla tekrar yukarı çeker. Onu iki eliyle sımsıkı tutar. Bu arada MUSCHKAT palasokasında asılı duran mıştayı eline takar. WEISSKOPF:)

101

ISSKOPF *doğruduğu ve pantolonunu sıkı sıkı tuttuğu an*, MUSCHKAT *muşşayı onun yüzüne patlatır*. WEISSKOPF *acıyla bağırarak yere düşer*. MUSCHKAT *onu yerden kaldırdığı zaman*, WEISSKOPF'ün *yüzü kan içindedir*. MUSCHKAT *ona bir kez daha vurur ve WEISSKOPF yine yere düşer*. *Bu kez hareketsiz kalır.*)

GENS: Atın onu kodese.

(MUSCHKAT, WEISSKOPF'u *kollarından tutar ve dışarıya sürükler*. Her şeyi *dikkatle takip eden* KITTEL, *konyak şişesini açar, bir yudum alır.*)

KITTEL: Aferin! Çok etkileyici! (Şişeyi GENS'e verir.) Sizler harika öğrencilersiniz. Görilini sağrırsana.

GENS: Muschkat!
(*Bu arada MUSCHKAT, WEISSKOPF'u sahnenin dibine çekmiştir.*)

MUSCHKAT: Buyrun efendim!

GENS: Gel buraya!

(MUSCHKAT *ona gider.*)

KITTEL: Tiyatro topluluğunu burada görmek istiyorum! Tam kadro!

MUSCHKAT: Emredersiniz!

(MUSCHKAT *geriye döner*. WEISSKOPF'a *gider, yerden kaldırı, sahnedan çeker.*)

KITTEL: Şimdi konuya gelelim. Son zamanlarda Getto'dan kaçan kişiler olduğuna dair haberler var.

GENS: Olamaz!

KITTEL: Karşı çıkma bana. Bu bir gerçek! Demiryolu köprüsünün altında bomba patladığından bu yana, çalışma bölüklerinden en az otuz kişi firar etmiş.

GENS: Ne ilgisi var?

KITTEL: Bunu sana soruyorum!

GENS: Sabotaj eylemi, bir Litvanya köyü yakınında olmuştu...

KITTEL: (Sözünü keser) Bunun için kırk Litvanya köylüsü kurşuna dizildi bile. Onlar için üzülecek değilim.

Umarım ki günahsız yaratıklardır ve ruhları cennettedir, belki ikimizin de gidemeyeceği cennette. Ha? (Güler, sonra ansızın ciddileşir.) Söyle bana Gens, siz Yahudiler karşılıklı sorumluluk ilkesini bilir misiniz?

GENS: Evet.

KITTEL: Ne diyor Tevrat: 'Bir el, ötekini temizler?'

GENS: 'Bütün İsrail'de her adam, ötekine kefil olur.'

KITTEL: Çok iyi. Şu andan başlayarak bu güzel Yahudi ilkesini burada da uygulayacağız. Getto'dan kaçan olursa, ailesi tasfiye edilecek. Eğer bütün aile Getto'dan kaçarsa, onlarla aynı odada yaşamış olanların tümü tasfiye edilecek. Eğer bir odada yaşayanların tümü kaçmışsa, o zaman o evde kalanların tümü öldürülecek. Bütün işçiler onar kişilik kümeler ayrılacak. Bir kümeden bir kişi kaybolursa, geri kalan dokuz kişi kurşuna dizilecek. Anlaşıldı mı?

GENS: Evet.

KITTEL: Onarım atölyesine gelince: O, genişletilmeyecek. Ve yeni bir işletme de yok. Söyleyecek bir şeyin var mı? (GENS susar) Weisskopf kuşkusuz haklıydı. Senin yirttuğun plan, kesinlikle bir şaka değildi. Bana ayarınlarıyla açıkladığı onu. Şimdi ne yapacaksın?

GENS: Onu geri getireceğim.

KITTEL: Kimi geri getireceksin?

GENS: Weisskopf'u. Atölyenin yöneticisi olarak.

KITTEL: Siz Yahudiler beni şaşkınlığa düşürmekten hiç vazgeçmiyorsunuz. Ne zaman artık bunları anlamam diye düşünsem, beni şaşırtacak yeni bir şey çıkıyor. Sizi ze ki bir ulus olarak görüyorlar, ancak dünyayı hiç anlamıyorsunuz. Hayatta ikinci bir şans yoktur, Gens. Ölenler gömülür. Yeniden ayağa kaldırılamaz. Hayır, hayır... Bu salağı tekrar atölye müdürlüğü makamına oturtmak mı? Sana Alman felsefesi üzerine bir ders vereyim, Gens. Akıllı insanlar, bir hedefe götüren yolları tartışırlar yalnızca. Hedefin kendisini tartışmak,

22. SAHNE

zaman kayıbindan başka bir şey değildir. Hedellerin akılla, mantıkla hiçbir ilgisi yoktur. Anlıyor musun? Haklı hedeller yoktur. Hedefi haklı kılan tek kişi, benim. Benim istencim. Seninle Weisskopf arasındaki tartışmada beni ilgilendiren bir tek şey oldu: Kimin istenci daha güçlü. Sen kendi davamı en iyi biçimde gözümledim. Ama o, ilk fırsatla Ponary'ye gönderilmiş olacak.

GENS: Daha ne yapabilirim ki?

KITTEL: Atölye müdürlüğü için yeni birisini bul ve işin belirlenen tarihte bitirmesine çaba harca, hem de ek iş-gücü kullanmadan. Bu defa, kurduğun Yahudi kom-plosundan kurtuldun. Gelecek defa (*Pannağyla tehdit eder*)...

(*Sahnedeki elbise yağmurdan, tiyatro topluluğunun üyelerini tensil eden giysiler ortaya çıkar. Kişiler 'ayakları üzerinde dururlar, insanların giydiği elbiselere hiç benzememektedirler. Boş gibidirler. Giysilerin başları yoktur. Kollarından el çıkmaz. Dans eden, şarkı söyleyen giysilerin öbür taraftından, giysi yağmuru içinden bir Alman subayı üniforması doğrulur. Bu, KITTEL'in üniformasına benzemektedir. Elinde, GENS'in kostümüne benzeyen bir KUKLA tutar.*)

KUKLA: Niçin bu kadar mutlusunuz, şapşal elbiseler?

KADIN KOSTÜMÜ: Niçin mi bu kadar mutluyuz? Çamasır-hanedeki su buramıza çıktı.

ERKEK KOSTÜMÜ: Sodalı sularda büzüşlük.

KADIN KOSTÜMÜ: Kaynar suda haşladılar bizi.

ERKEK KOSTÜMÜ: Sopalarla vurdular bize.

KADIN KOSTÜMÜ: Yakıcı kimyasal maddelere baturdılar bizi, klor dolu bir çukura.

ERKEK KOSTÜMÜ: Az kalsın korkunç buharlarda boğulacaklık.

KADIN KOSTÜMÜ: Sonra da bizi parçaladılar, ufak ufak doğradılar, dövdüler...

ERKEK KOSTÜMÜ: ...ve ütü cenderesinde çevirdiler...

KADIN KOSTÜMÜ: ...ve asıldılar...

ERKEK KOSTÜMÜ: Tam bir cehennemdi, tam bir cehennem!

KUKLA: Peki, niçin bu kadar mutlusunuz?

KADIN KOSTÜMÜ: Atölye müdürlüğü gitti. Her şey geçti.

KUKLA: Hayâl! Hepsî kuruntul! Derhal geri dönün yağmurla!

KADIN KOSTÜMÜ: Asla geri dönmem yağmırın içine!

KUKLA: Nereye girmek istiyorsunuz?

HEPSİ: Uzağa, uzağa, uzağa! Uzaklaşmak istiyoruz!

KUKLA: O zaman da bavula girmeniz gerekiyor.
KADIN KOSTÜMÜ: Hayır, bavula girmek istemiyoruz!
ERKEK KOSTÜMÜ: Durmadan girip çıkmak istemiyoruz!
KUKLA: Peki, nereye girmek istiyorsunuz?
KADIN KOSTÜMÜ: Dolaba girmek istiyoruz. Giysilerin ye-

ri dolaptır. Dolap nerede?
(KUKLA, *dolaba arayan elbiselerin arkasında dolanur*
ve 'Bavula' şarkısını söyler.)
KUKLA: (Şarkı söyler)

Bavula da, bavula!
Bavula da, bavula!
boynunuz vurulmadan
iyisi, kaçın burdan
geç kalırsınız yoksa!

(ŞİK KOSTÜM, *yüksek bir kaide üzerine çıkar.*)
ŞİK KOSTÜM: Bayanlar, baylar! Size bildirmek isterim ki,
bu atölyenin ne bir müdürü oldu, ne de bir müdür çı-
karabildi. (Elbiseler sevinirler.) Benim gibi en iyi mal-
zemeye yapılmış son model şık bir elbiseyi, bu yğın-
daki paçavraların arasına fırlatıp atabildilerse, bu de-
mektir ki, hiçbir zaman bir müdür olmadı. Hepsi yal-
nızca bir yanısamayı.

KADIN KOSTÜMÜ: Yoo. Bir müdür vardı. Gördüm onu
ben.

ŞİK KOSTÜM: Böyle biri varsa, tuhaf biri olmuş olmalı.
(KUKLA, *elbiselerin arasında dolanur ve 'Bavula' şarkı-
sını söyler.*)

CHASSID KOSTÜMÜ: Oh, oh, ne görüyorum orda?

ÜNİFORMA: Kimsin sen?

CHASSID KOSTÜMÜ: Geleceği kollarından okurum ben.
Hayatında üç zamana kadar büyük bir değişiklik ola-
cak. Kollarındaki üç, sekize dönüşüyor. Sekiz anlamı-
na gelen Chet, üç anlamındaki Gimmel'i yenilgiye uğ-

ratıyor, üç zamana kadar. Üç ay mı desem, üç hafta
mı desem, yoksa üç gün mü. (Ücretini almak için elini
uzatır.) Üç milyon mark, lütfen. (Elbiseler yuh çeker
ve bağırır.)

ELBİSELER: Chet, Gimmel'i yeniyor! Chet, Gimmel'i yeni-
yor!

KADIN KOSTÜMÜ: Artık bizler için ayıklama yok. Bizi fır-
latıp atacakları yğın yok. Kaynar su da yok, klor da
yok. Eve dönüyoruz, eski elbise dolabımıza. Bundan
böyle beni çok seven ve şmartan erkek kostümüyle
yeniden birlikte olacağım. Ve bundan böyle o rahat,
eski elbise dolabımızda yine birlikte yaşayacağız. Canı-
mız istediğinde kol kola girecek, sarmaş dolaş olaca-
ğız, her zaman yaptığımız gibi...

(Elbiseler, kollarını birbirlerine dolanlar, sarmaş dolaş
otururlar ve beceriksiz, canlı adamlarla hızlı bir tangoya
ayak uydururlar, bu arada bir dolap ararlar ve 'Büyük
Gün Ne Zaman Gelecek' şarkısını söylerler.)

ELBİSELER: (Şarkı söylerler)

Ne zaman gelecek büyük gün, altın çağ ne zaman?

O gün gelmiş sayılır, bütün kapılar açılınca,

Bademlerin çiçek açtığı ülkeye gideriz,

Vaad edilen topraklara gitmektir dileğimiz.

(Tango sırasında, dans eden bir çift, aslında kutsal
mahfaza olan ve üç metre yüksekliğindeki bir kaide üze-
rinde duran sandığı keşfeder. Sandık, üzerine On Emir
yazılı kadife bir örtü ile örtülmüştür.)

ELBİSE: (Heyecanla) Bir dolap!.. Bir dolap!

ELBİSELER: Bu bizim yeni dolabımız! Bir sandık! Bir san-
dık!

(Bütün elbiseler, sandığa dayalı olan merdivene koşar-
lar, yukarı tırmanurlar. Sandığı açarlar, Tevrat'ı çıkarıp
elbise yğınının üstüne atarlar. Bütün elbiseler itişip ka-
kışarak bir araya toplanır ve sandığın içine süzülürler.)

Bu arada KUKLA ile oynayan Alman üniforması aşadan çıkemektir.)

ÜNIFORMA: Dur! Dur! Stop! Dur!

(Elbiseler ona aldırış etmezler. Hepsini sandığın içinde kaybolurlar. Alman Üniforması da yukarıdan inmeye, sandığa girer, gözden kaybolur. Sandığın kapağı arkasından kapanır. Sessizlik.)

KITTEL: Aferin! Aferin!

(Ellerini çırpar, GENŞİN kulağına bir şey fısıldar. GENŞ dışarı çıkar.) Herkes dışarı! Herkes dışarı! (Sessizlik. Sandık kapalı durmaktadır. KITTEL bağırır.) Dışarı! (Elbiseler sandıktan teker teker çıkarlar ve kararsızlık içinde merdivenden inerler. KITTEL emreder.) Tek sıra olun! (Elbiseler KITTEL'in önünde tek sıra olurlar. KITTEL onlara döner.) Çok güzeldi. Mükemmel bir taşlama. Ben de uzun zaman önce bir kabarede oynamıştım ... otuzlu yıllarda. (Ye kafta diğitiği zaman... dizisini okur. Hızlılıkla bir anımsayışla güler.) Evet, evet! Hiç kimse bir taşlamayı benim kadar iyi değerlendiremez. Oyuncuları görmek istiyorum.

KUKLA: Hangi oyuncular? Biz yalnızca giysileriz.

KITTEL: (Hevesle) bütün oyuncular görmek istiyorum. Acele edin!

(Oyuncuların yüzleri ağır ağır, kışkırtıyla giysilerden dışarı çıkar. Bir baş etrafına bakınır, sonra ikincisi. Birbiri ardısıra hepsi ortaya çıkarlar. Yalnız bir albise, bir kadının kostümü, ötekilere aynı sırada durduğu halde baş görünmez. KITTEL, boş kadın kostümüne döner.) Sen deli! Çıkar başını dışarı! (Suskunluk. Tepki yok. KITTEL, boş kadın kostümüne gider. İçine bakar, şaşırır.) Boş, bu. Ama ötekilerle birlikte şaka söyledi, dans etti! Harika bir gösteri. Kim seslendirdi onu? (Suskunluk. KITTEL, SRULIK'e döner.) Bunu yapabileceğin tek adam sensin.

KUKLA: Hayır. Hayır. Bendim! Beni!

108

(KITTEL, KUKLA'yı duymazlıktan getir.)

KITTEL: Harika bir buluş! Benzersiz bir numaral Aferin, beyler! Getto'ya ekmeç getirmenize izin verdim. Saat takmanıza izin verdim. Dolmakalem kullanmanıza da. Size bir spor alanı verdim. Kahvehaneler için, kültür konulu konferanslar için ve hepsinden önce bir orkestra ve tiyatro için izin verdim sizlere. Taşlamalı bir rövyeye de. Yumuşak yüzünlüğümün sonucu ortada. (Sessizlik.) Size bütün topluluğu görmek istediğimi söylemişim. Yahudi mizahı ve nüktesiyle dolu, eğlenceci bir numara hazırlamışsınız. Yetenekleriniz önünde şapka çıkarılır. Ama şimdi oyun bitti, ne görüyorsunuz: Beni kandırmak istiyorsunuz. Bana 25 gram fasulye borcu olan kadın oyuncu yok burrada. Kayıplara karışmış. (Sessizlik) Nerede o? (Sessizlik) Yeni yönetmelğe göre, sizleri neyin beklediğini biliyor musunuz? (Sessizlik) Sizin oynadığınız bir taşlama mıydı? Ben size Alman taşlaması nasıl olur, onu göstereyim. Herkes arkasını dönsün, yüzünü duvara çevirerek. (Herkes arkasını döner. KITTEL emreder.) Tüfek omuzal! (İnsanın kanını damarlarında donduran gıcırtılar duyulur. GENŞ sahneye girer. Üzerinde büyük bir tencerre bulunan bir el arabasını immektedir. Tencerenin tizerinde MARMELAT yazılıdır. Yanında ise beyaz ekmeç dilimleriyle dolu bir sepet vardır. KITTEL emreder.) Tüfekler buraya! Doldurun! Aleşe hazır ol! (Kendisi de tabancasının emniyetini açar) Herkes geri dönsün! (Herkes ona doğru döner. Oyuncuların yüzünde ölüm korkusu okunur. Marmelat tenceresini ve ekmeği götürünce şaşırırlar. KITTEL kâhkaha atar.) Sizleri kurşuna dizeceğimi mi sandınız? Böyle harika bir numaradan sonra mı? Ordumuzun, bütün cepheleerde geri çekildiği, Rusların her an buraya gelebileceği bu güç günlerde, büyük bir sanat olayı yaşattınız bana. Yüksek sanat gücünüz hayatınızı kurtardı ve işte teşekkürüm:

109

Sizlere bir tencere marmelat ve beyaz ekmeç getirtim. Gelecek gösterinizin şerefine! Buyurun! (KITTEL, marmelat tenceresine doğru yürür, bir dilim beyaz ekmeç alır, marmelata batırır ve yer.)

Hmmmm! Nefis bir frenk üzümü marmeladı. Haydi gelin buraya, tadına bakın. Benimle birlikte yemek istemiyor musunuz?

(Oyuncular ağır ağır tencereye yaklaşırlar, önce kuşkuyla, sonra güvenerek. Daha sonra rahatlarlar. İştahla yemeye başlarlar. Tencerenin çevresinde yan yana sıkışır, açgözlülükle yerler. Onlar yerken, KUKLA 'Çabuk Ye' şarkısını söyler.)

KUKLA: (Şarkı söyler)

Çabuk yiyin, çabuk yiyin
marmelatlı ekmeği
tadına baylacaksınız
sonra da geberceksiniz
Çabuk yiyin
Çabuk yiyin

(KUKLA şarkı söylerken, KITTEL topluluktan birkaç adım uzakta durur, tabancasını doğrultur, herkese kurşun yağdırır. Hepsini öne doğru düşür, başları tencerenin içine girer. Yalnız SRULIK ve KUKLA geriye doğru sendelerler. SRULIK'in üzerinde hâlâ KITTEL'inkine benzeyen üniforma vardır. KITTEL sanki kendi kendisiyle karşı karşıya kalmıştır. KUKLA, KITTEL'in yüzüne arsız bir sesle 'Bir Son Ver' şarkısını söyler.)

KUKLA: (Şarkı söyler)

Bir son ver
Vur ve öldür
Bugün ben yarın sen
bugün karanlık sardı bizi
yarın sizi de sarar, fareler
Bir son ver

Vur ve öldür

(KITTEL, KUKLA'ya ateş eder. KUKLA'nın ağzından kan gelir. SRULIK'in ağzı açılmıştır. KUKLA ağır ağır iki büküm olur.)

(Işık azalarak söner.)

(Karanlık.)